

F 568/a

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1972
12. ÉVF.

I
SZÁM

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

L. M. i 5708

A Z
ORVOSI KÖNYVTÁROS

1972

12. évf.

1. szám

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI
KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr Székely Sándor

Szerkesztő:

Szepesiné dr Benda Mária

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi Könyvtár

és Dokumentációs Központ

Budapest, VIII.

Szentkirályi utca 21.

Telefon: 343-736, 343-788

Jelen számunk munkatársai:

SZEPESINÉ dr BENDA Mária, az OOKDK Hálózati és Módszertani Osztályának vezetője, Julie KŘIVINKOVÁ, a prágai hálózati központ könyvtári felügyelője, Věra BOBROVÁ, a Česká Budějovice-i területi kórház könyvtárának vezetője, Marie NIKODEMOVÁ, a Strakonice-i járási kórház könyvtárának vezetője, Marie TUPÁ, a Český Krumlov-i járási kórház könyvtárának vezetője, dr Ivo MILÉN, a prágai hálózati központ igazgató helyettese.

Felelős kiadó: dr Székely Sándor

Készült:

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

Sokszorosító részlegében

Pld. szám: 250

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár

és Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1972

12. évfolyam

1. szám

T A R T A L O M

Oldal

Bevezető 3

SZEPESINÉ BENDA Mária: Az orvosi könyv-
tárak munkája Csehszlovákiában 4

K ü l f ö l d i k ö n y v t á r o s o k í r j á k

Julie KRIVINKOVÁ: A csehszlovák kórházak
"tudományos tájékoztatási könyvtári szol-
gálatának" új szervezeti formája 18

Věra BOBROVÁ: A délcsehországi területi kórház
könyvtárának irányító munkája. A terület-
nek nyújtott szakmai támogatásról 31

Marie NIKODEMOVÁ: A könyvtári szolgáltatások
fejlődése a Strakonice-i járásban 37

Marie TUPÁ: Hogyan fejlődött az utóbbi hat év-
ben egy csehországi járási kórház or-
vosi könyvtára? 44

Ivo MILÉN: Az információk igénybevétele az
egészségügyben. A primer dokumen-
tum-állomány optimális összetétele 51

K ü l f ö l d i k ö n y v t á r a k

m ü k ö d é s e

Egyszerű szakozási javaslat a csehszlovák
orvosi könyvtárak számára 66

Egy csehországi járási kórház ,orvosi könyv-
tárának ügyrendje 71

K ö z l e m é n y e k - H i r e k 81

Jelen számunk cikkeinek referátumai

CONTENTS

	Page
Introduction.	3
Maria SZEPEŠI: Work of Medical Libraries in Czechoslovakia.	4
 F o r e i g n L i b r a r i a n s R e p o r t	
Julie KRIVINKOVÁ: New System of Scientific Information Services at the Libraries of the Czechoslovakian Hospitals . . .	18
Vera BOBROVA: Directing Work of the Library of the Tegalional Hospital of Bohemia. Professional Aid to the Region.	31
Marie NIKODEMOVA: Development of Library Services in the District Strakonice . .	37
Marie TUPÁ: Six-Year Development of the Library at a District Hospital of Bohemia.	44
Ivo MILÉN: Utilization of Information in the Public Health. Optimal Compilation of Primary Document Holdings.	51
 A c t i v i t y o f F o r e i g n L i b r a r i e s	
Simple Cataloging System for Czechoslova- kian Medical Libraries.	66
Rules of the Medical Library at a District Hospital of Bohemia.	71
N o t e s a n d N e w s	81
Summaries of Papers.	83

С О Д Е Р Ж А Н И Е	Стр.
Введение.	3
Мария СЕПЕШИ БЕНДА: Деятельность медицинских библиотек в Чехословакии. . .	4
З а р у б е ж н ы е б и б л и о т е - кари с о о б щ а ю т	
Julie KRIVINKOVÁ: Новая структура организации "научно-информационного библиотечного обслуживания" чехословацких больниц.	18
Věra BOBROVÁ: Руководительная работа библиотеки юго-чехословацкой областной больницы. О специальной помощи, оказанной для области.	31
Marie NIKODEMOVÁ: Развитие библиотечных обслуживаний в уезде.	37
Marie TURÁ: Как развивалась за последние 6 лет медицинская библиотека уездной больницы в Чехословакии?.	44
Ivo MILÉN: Использование информации в медицине. Оптимальный состав первичного документационного фонда.	51
Д е я т е л ь н о с т ь з а р у б е ж - н ы х б и б л и о т е к	
Рекомендация простой классификации для чехословацких медицинских библиотек . .	66
Делопроизводство медицинской библиотеки уездной больницы.	71
С о о б щ е н и я - И з в е с т и я	81
Рефераты статей настоящего номера. . .	83

B e v e z e t ő

Lapunknak régi törekvése, hogy a külföldi orvosi könyvtár- és tájékoztatásügyről információkat adjon. A legkézenfekvőbb, hogy a szomszédos országok viszonyait ismertesse elsősorban. Ennek a feladatának egyes cikkekkel többé-kevésbé eleget tett.

Mostani számunk annak a felismerésnek a következménye, hogy nincs a világnak még egy olyan országa, amelynek orvosi könyvtári szervezetéhez a magyar orvosi könyvtári hálózat annyira hasonlítana, mint a csehszlovákiai. Tanulmányutjaink, személyes beszélgetések és a szakirodalomból szerzett információk mind ezt bizonyítják.

És még hozzá szomszédok is vagyunk! Van-e annál kézenfekvőbb, hogy egymás viszonyainak alapos megismerése után intenzív együttműködéshez fogjunk? Ha egyszer a viszonyaink ennyire hasonlóak! És ha elég józanok vagyunk ahhoz, hogy a különbségekkel is számoljunk!

Máris sok gyümölcsözőnek ígérkező terv érlelődik bennünk, de ezeket még nem időszerű leírni.

Könyvtárosainkat kérjük, olvassák a következő cikkeket figyelmesen és olyan szívesen, ahogyan csehszlovák kollégáink írásaikat adták és vendégeinket mindenkor fogadták. Mindezekért ezuton is köszönetet mond

a szerkesztőség

Budapest, 1971. év

Az orvosi könyvtárak munkája Csehszlovákiában

Lapunkban már kétszer is beszámoltunk a csehszlovákiai orvosi könyvtári hálózatról. Ez a beszámoló az eddigi tanulmányuti leírásoktól el fog térni. Nem foglalkozik a teljes hálózattal, csak Csehszlovákia területére vonatkozik. Viszont bővebben foglalkozik az egészségügy és az orvosi könyvtári munka összefüggéseivel.

A hálózati központ

az Állami Egészségügyi Dokumentációs Intézet és Könyvtár /Státní Ústav pro Zdravotnickou Dokumentaci a Knihovnickou Službu, Praha 2. Sokolská 31./ Prágában van, felépítésében éppen annyira hasonlít a mi központunkhoz, mint amennyire eltér tőle. Éppen a központ leírása a csehszlovák utibeszámolók részletesen ismerttetett része. Most sem hagyjuk ki, egyrészt azért, mert a legutóbbi ismertetés óta némely funkciója megváltozott, másrészt azért, mert nélküle nehéz a hálózat működését ismertetni.

A csehszlovák hálózati központ is könyvtárból és dokumentációs intézetből áll, könyvtára azonban nem részleg, mint a miénk, hanem nagyalományu, önálló egység.

A központ szervezete a következő:

Az orvosi könyvtárak prágai hálózati központjának felépítése
/Státní Ústav pro Zdravotnickou Dokumentaci a Knihovnickou Službu/
Praha 2 - Nové Město, Sokolská 31.

igazgató		titkárság	
Könyvtári Főosztály	Dokumentációs Főosztály	Kutatói-Módszertani Osztály	Egészségügyi Jogi Dok. Osztály
1. Állománygyarapítási Osztály /kiadványcsere is/	1. Bibliográfiai Osztály /Bibl. Med. Českoslov./	1. Szervezési-módszertani hivatal	Csehszlovák Egészségügyi Múzeum
2. Feldolgozó Osztály /katalogizálás, angolnyelvű bibl. a csehszl. orv. irodalomról/	2. Kiadványi Osztály	2. ETO-revizio	Gazdasági Igazgatóság
3. Olvasószolgálat	3. Tájékoztató Osztály /Irodalom-kutatás/	3. Könyvtári /hálózati/ felügyelőség	/könyvelés pénztár anyagbeszerzés ügyiratkezelés/
4. Állományvédelmi Osztály /állományrevizió, hiánypótlások, kötés, javítás/	4. Szektorosító Osztály /Foto, xerox, Rominor stb./		
----- Könyvtári Tájékoztató Osztály /átvezetés alatt/			

az intézetnek 3 állandó orvostanácsadója van

Néhány adat a szolgáltatásokról:

a Könyvtári Főosztály

- könyv- és folyóirat állománya mintegy 180.000 kötet
- a kurrens folyóiratok száma meghaladja az 1700 féleséget
- olvasóterem, a kurrens folyóiratok szabadpolcon, tájékoztatási kézikönyvtár ugyancsak szabadpolcon. A könyvtár este 8-ig nyitvatart
- nemzetközi kiadványcsere több mint 900 intézménnyel
- könyvtárközi kölcsönzés
- szerzői betűrendes és tárgyszavas katalógus
- könyv- és folyóirat központi katalógus
- referenz és tanácsadó szolgálat

a Kutatási és Módszertani Osztály

- a hálózati könyvtárak szervezése, módszertani irányítása, képzés, továbbképzés
- az ETO 61. szakának folyamatos átdolgozása /megbízás a FID CCC-től/

a Dokumentációs Főosztály

- ETO-cikk-katalógus a hazai és a külföldi folyóiratirodalomból 1947-től
- szabadalom-katalógus 1960-tól

- külföldi tanulmányutak /az egészségügyi tárca dolgozóinak tanulmányutjai/, a beszámolók nyilvántartása és archivuma 1963-tól
- tudományos kutatótémák nyilvántartása 1966-tól /egészségügyi tárca/
- irodalomkutatási kartotékok archivuma

Egészségügyi Jogi Dokumentációs Osztály

- egészségügyi törvények és rendeletek /könyvek és cikkek/ dokumentációs katalógusa 1962-től /a hazai források teljességgel feltártak, a külföldiek a beérkezéstől függően komplettek/
- egészségügyi-jogi irodalomkutatás és tájékoztatás

Az Intézet legfontosabb kiadványai

1. Bibliographia Medica Čechoslovaca
2. Annual of Czechoslovak Medical Literature
3. Ujdonságjegyzék az egészségügyi irodalomról. Évi 10 füzetben közli a fontosabb csehszlovák könyvtárakba érkezett orvosi és határterületi könyvek bibliográfiai adatait
4. Speciális referáló folyóiratok /a külföldi folyóiratok cikkei alapján/- 23 szekció
5. Szabadalmak és találmányok tájékoztatója, 1960 óta évi 8 szám
6. Külföldi egészségügyi törvények dokumentációs szemléje /1963 óta évi 4 szám, szolgálati célra díjmentes/

7. Külföldi tanulmányuti jelentések /1963 óta 4 szám szolgálati célra díjmentes/
8. Külföldi devizás orvosi folyóiratok le-
lőhelyjegyzéke /1964 óta/
9. A Központ 1950. óta készített irodalom-
kutatásainak gyűjteményes kiadása 9 kötet-
ben, 9500 irodalomkutatás. Ingyenes kiad-
vány
10. "Zdravotnické Dokumentace" /Egészségügyi
Dokumentáció/, módszertani folyóirat
egészségügyi tájékoztató szakemberek szá-
mára, 1962 óta évi 6 szám
11. Az egészségügyi tájékoztatás szervezete
és módszerei. Kézikönyv egészségügyi tá-
jékoztató szakemberek számára. Praha,
1969. SZdN. 278 p.
(„Organizace a metodika vědecko-technických
informací ve zdravotnictví”)

Folyóirat tartalomjegyzék-szolgálat

kb 30 külföldi folyóirat tartalomjegyzéké-
nek xerox-kópiáját adja

Mikrofilm, fotokópia és xerox-kópia szolgálat

- és néhány működési adat /1969-ből/	
- kölcsönzött bekötött folyóiratok	10.260
" kötetlen "	3.674
" könyvek "	3.933
- helyben olvasott folyóiratok	42.980
- a könyvtár igénybevevők száma	17.145
+ egyetemi hallgató	2.576
- a könyvtárközi kérések száma	7.750

A hálózati munkának

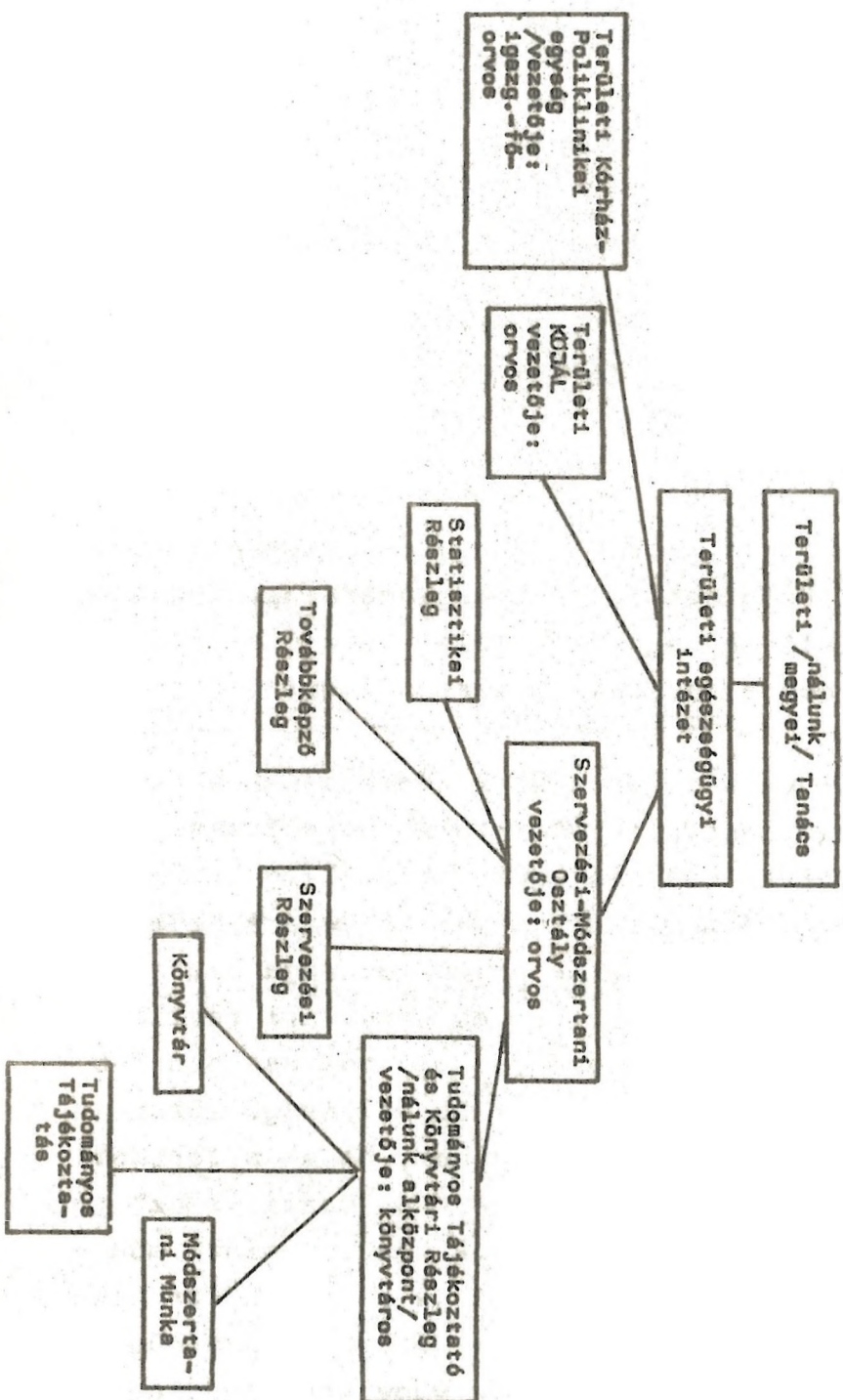
kettős alapja van - akárcsak nálunk. Szakmai-szervezeti alapja a Központ, gazdasági-szervezeti alapja pedig a fenntartó szerv a közigazgatási rendszerben elfoglalt helye szerint.

A csehszlovák egészségügyi szervezetnek a könyvtárakat leginkább érintő része a következő:

/Táblázat a következő oldalon/

A legnagyobb közigazgatási egység a terület /mérete szerint 2-3 magyarországi megyének megfelelő egység/, a terület vezető szervei alá tartoznak a járások /gyakran "megyéni" területek/.

Ennek a felépítésnek megfelelően a "területi egészségügyi intézethez" tartozik valamilyeni "járási egészségügyi intézet"-en kívül a területi kórház is. Ennek a könyvtára az alközpont, a cseh kollégák nomenklaturája szerint a "tudományos tájékoztató és könyvtári részleg". Ez a szervezeti egység, amely sok esetben 4-6 dolgozót foglalkoztató több helyiségű közép-könyvtár, nem az igazgatóhoz, hanem a területi tanács "Szervezési-Módszertani Osztályához" tartozik. A területi kórházak könyvtárainak módszertani dolgozója irányítja a járási kórházak könyvtárosait, ők pedig a járási egészségügyi intézmények könyvtárainak vagy könyvgyűjtemé-

nyeinek a kezelőit. A mi kétlépcsős szervezettünkkel /központ → alközpont → tagkönyvtár/ szemben az ő szervezetük háromlépcsős /központ → területi kórházi könyvtár → járási kórházi könyvtár → tagkönyvtár/.

Amint látszik, az orvosi könyvtári hálózat úgy beépült az egészségügyi szervezetbe, hogy a területi /megyei/ orvosi könyvtár és tájékoztató részleg szervezetileg közvetlenül ahhoz a területi egészségügyi intézményhez tartozik /az illetékes tanács szervezési-módszertani osztálya/, amely a kórházaknak is felsőbb hatósága. Helyileg a könyvtár a kórházban van. Vezetője könyvtáros, akinek fölöttese a módszertani orvos. Az utóbbinak az orvosi tájékoztatás és könyvtárügy nem társadalmi munkája, hanem hivatali kötelessége, négy fő feladata közül /statisztika, szervezés, továbbképzés, tájékoztatás/ az egyik.

A szervezeti szabályzatban¹ leírt kötelességei szerint irányítja a 3. típusu² könyvtár munkáját, felelős a terület valamennyi egész-

¹ Věstník Ministerstva Zdravotnictví, 1968, 16, 11-13. 112.p.

² Csehszlovákiában a kórházakat 3 típusba osztják: 1. típus: a városi, községi tanácsok 400 ágynál kisebb kórházai; 2. típus: járási kórházak 4-800 ágy között; 3. típus: a területi kórházak 800 ágynál nagyobb kórházai, amelyekben az orvostudomány minden klinikai szakágazatát képviselő osztály van és elméleti valamint egyéb kiegészítő részlegek működnek. Ebbe a típusba tartoznak az ún. "fakultás-kórházak", amelyek a mi klinikáinknak felelnek meg.

ségügyi intézményének könyvtári és tájékoztató szolgálatáért, irányítja a terület tájékoztató munkáját, biztosítja a terület minden szakemberének folyamatos, naprakész tájékozottságát, aktív tudományos tájékoztató szolgáltatásokat fejleszt ki, az alközpont szétsugárzó tájékoztató tevékenységének legfőbb irányítója.

Minden megyei és járási kórházban könyvtári tanács működik, amelynek tagjai az igazgató és helyettesei, a könyvtáros, mint titkár és minden olvasókatégoriából egy-egy személy /kórházanként 1-1 orvos, 1-1 "egyéb" diplomás és 1-1 ápolónő/.

Ezen kívül minden megyei és járási tanács mellett könyvtári vegyesbizottság működik, amelynek 1-1- orvosi könyvtáros képviselője is van.

Az új szervezeti forma magától értetődően serkentően hat az orvosi könyvtárügyre.

A járási kórházak könyvtárosai látogatják a kisebb egységek könyvtárait, a területi módszertanosaik pedig a járási kórházak könyvtárait. A központ "könyvtári felügyelője" elsősorban a területi kórházak könyvtárait ellenőrzi, de a járási kórházak könyvtáraiba és a tagkönyvtárakba is ellátogat az illetékes módszertani dolgozó kíséretében.

A hálózati munkáról részletesebben Julie Křivinková cikke számol be.

A kapcsolat a központ és a hálózat között a miénknél lazább, amit elsősorban az tesz ért-
hetővé, hogy a központban egyetlen, "inspektor-
ká"-nak, felügyelőnek nevezett hálózati dolgozó
működik a mi hálózati-módszertani osztályunkkal
szemben. Lehetséges, hogy a decentralizációra
nagyobb súlyt helyeznek, mint mi és ezért eléged-
nek meg egyetlen hálózati munkatárassal. A mód-
szertani munkának is más a tartalma, mint nálunk,
a könyvtárosképzés és továbbképzés rendezere is
eltér a miénktől.

A hálózati munkának mégis számos, a miénk-
kel azonos vonása van. Az első, ami szembetű-
nik: a központi "felügyelő" és a hálózati könyv-
tárosok közötti szívélyes, egyáltalán nem "revi-
zori", mégis egymást tisztelő viszony. Ez az
eredményes hálózati munkának általunk is gyako-
rolt és a nem-igazgatási rendezerű hálózatokban
véleményünk szerint egyetlen helyes, sőt lehet-
séges módja. A könyvtárosok különben is lelkes
emberek, általában szükeégtelen őket biztatni.
Mindenesetre sok olyan "megszállott" könyvtá-
rossal is találkoztam, akinek a megfelelője a
mi hálózatunkban is megvan. Ez a második nagy
hasonlóság.

A harmadik: a könyvtárosok szerint az or-
vosok a szakirodalmat nem veszik eléggé igény-
be. Mi is ezt tartjuk. De ezt viészhangozza az
egész nemzetközi tájékoztatási irodalom is.

Jó volna egyszer egy közös, "célzott" vizsgálatat közelebbről szemügyre venni a szükséglet - igény - igénybevétel tényleges állását. Egy ilyen vizsgálat elvégzésére megvolna a mód és a lehetőség.

Számos más közös téma is kínálkozik. Ilyenek például a FID leendő budapesti ülésének témái:

Kicsi, de iparosodott országok tájékoztatási problémái. /Nyelv, speciális érdeklődési terület a kutatásban. Számban korlátozott, de minőségben és sokféleségben a nagy országok színvonalán álló igények, korlátozott anyagi lehetőségek stb./.

Kisebb országok részvétele a nemzetközi információcserében.

A dokumentumok beszerzésével kapcsolatos problémák.

Kicsi vagy elszigetelt nyelvű fejlett országok eredményeiről szóló információk hozzáférhetősége.

A világméretű dokumentációs szolgáltatások használhatósága kis országban.

Ezek a témák a nemzetközi konferencia lezajlása után sem avulnak el. De életünk ezen kívül is számos olyan kérdést vet fel, amelyet jó volna együttesen vagy párhuzamosan megvizsgálni.

A csehszlovák orvosi könyvtárosok
képzéséről és továbbképzéséről

Csehszlovákiában ma is működnek könyvtáros középiskolák, az itt végző hallgatók számításra vehető középiskolások. Nem tudjuk, hány fiatal végzett ezekben az iskolákban. Az orvosi könyvtárakba - információink szerint - nem sok jutott belőlük. Különböző sokkal jobban szeretik a hálózatban, ha egészségügyi dolgozó /aki többnyire ápolónő, vagy asszisztensnő/ képezi magát orvosi könyvtárossá. A hálózat könyvtárosait - akár csak a mi könyvtárainkban - a fenntartó intézmény igazgatója alkalmazza a központ megkérdezése nélkül, gyakran mindenemű előképzettségre való tekintet nélkül.

Ezt a szempontot, vagy szempontnélküliséget a csehszlovák könyvtárakban sok esetben mégis természetesnek kell tartanunk. A járási kórházi könyvtárakban évekig nem volt teljes foglalkoztatottságú könyvtáros: 0,2..0,3..0,75 rész-státusok vannak és ehhez mértén a dotáció sem csábító. Természetes, hogy az ilyen munkahelyeket a képzetlen munkaerők foglalják el.

Adva van tehát egy szakképzetlen könyvtári dolgozó, akivel a központ illetékese alkalmazása után találkozunk. Ezeket a dolgozókat lehetőleg gyorsan ki kell képezni.

A képzés alapfoku tanfolyamon kezdődik /un. könyvtári technikai minimum/, amit 1. foku tanfolyamnak hívnak, erre épül egy bővebb 2-3 hetes 2. foku tanfolyam, végül a 3. foku specializált tanfolyamok következnek /bibliográfiai munka, tájékoztatási módszerek, irodalom-kutatási módszerek, stb./.

Tanfolyamaik általában kevésbé átfogó jellegűek és alapozók, mint a mieink, de lényegesen célzottabbak.

Az a tapasztalatunk, hogy a mi könyvtár-saink könyvtári munkája sokkal telitettebb fantáziával és ötlettel, a csehszlovák kollégák azonban sok fokozattal precízebbek a mieinknél. Katalógusaikat öröm nézni. Ez az utóbbi természetesen független a tanfolyami oktatástól.

Az utóbbi években a technikailag begyakorlott orvosi könyvtáros gárda továbbképzésére helyeztek nagy súlyt. A továbbképzés általában konferenciákon folyik, amelyre a könyvtárosokon kívül az orvostanácsadókat is meghívják.

A konferenciák tematikája a megtévesztésig hasonlít a mi országos és tájértekezleteink tematikájához. Ime néhány példa:

- A könyvtári állomány elemzése a felhasználás szempontjából

- A reprográfiai szolgáltatások felhasználása a dokumentációban és a tájékoztatásban

- Alközponti "központi katalógus" kiépitése

- Tudományos tájékoztatás, az információk tartalmi kérdései, a tájékoztató szakember
- A módszertani munka megjavítása
- Területi egészségügyi intézmények tudományos tájékoztató szolgálata
- A területi egészségügyi intézmények dolgozóinak tájékoztatási igényei
- Vezető orvosok véleménye a tájékoztatási eszközletekről, különös tekintettel az orvosok továbbképzésére
- Egyetemi hallgatók oktatása a tájékoztatás módjára
- A könyvtári tanácsok működésének irányelvei
- A hálózat helyzete és működése stb.

A növekvő igények, a változó viszonyok újabb oktatási formákat követelnek.

A hálózati központ könyvtári felügyelője keresi a modern követelményeknek megfelelő új oktatási formákat és a tartalmilag is új tananyag összeállításán fáradozik.

Az OOKDK oktatással foglalkozó munkatársai ugyancsak az oktatási formák megújításával foglalkoznak. Egymástól függetlenül időben egyszerre ugyanazt csináljuk; ugyanaz a társadalmi szükséglet.

Vajjon ez nem azt támasztja-e alá, hogy érdemes a tapasztalatokat rendszeresen és sürgőn kicserélni?

A csehszlovák kórházak "tudományos
tájékoztatási és könyvtári szolgálatának"

új szervezeti formája

Julie Křivinková a csehszlovák orvosai könyvtári hálózat "központi felügyelője". Ő képviseli egyszemélyben azt, ami az OOKDK Hálózati és Módezertani Osztálya.

Következő cikkének a megértéséhez a szerkesztőség szükségesnek látja, hogy a csehszlovák egészségügyi intézmények szervezésére vonatkozó rendelet egy részét könyvtárosaink megismerjék:

Kivonat a csehszlovák egészségügyi intézmények szervezésére vonatkozó rendeletből. /Zá-
sady pro organizaci ústavů národního zdraví./
= Věstník Ministerstva Zdravotnictví, 1968, 16.
évf. 11-13. 2. mell. 111-112.p.

A területi egészségügyi intézmény /amely
többnyire a vezető kórház/ szervezési-módszer-
tani osztályának szervezete és feladatai:

a./ Az elemző-kutató részleg a terület
egészségügyi intézményeinek szervezési és veze-
tési kérdésekben módszertani segítséget nyújt;
elemzi a lakosság egészségi állapotát és az el-
látó intézmények működését, az egészségügyi el-
látás ésszerűsítése érdekében tanulmányokat ké-
szít. A részleg vezetője a szervezési-módszerta-
ni osztály vezető orvosa.

b./ Az egészségügyi statisztikai részleg
elemzi az egészségügyi statisztikát, szakmailag
irányítja az egészségügyi intézmények statisztika-
i tevékenységét, begyűjti és feldolgozza a te-
rület statisztikai adatait. A részleg két cso-
portból áll, és pedig az elemző csoportból, amely-
nek vezetője a területi statisztikai orvos és a
módszertani csoportból, amelynek programozó,
feldolgozó és számítástechnikai egységei vannak
a területi egészségügyi statisztikus vezetése
alatt.

c./ Az egészségügyi dolgozók továbbképzé-
sével foglalkozó részleg a területi egészség-
ügyi intézet, az Orvos- és Gyógyszerésztovább-
képző Intézet és az Egészségügyi Középkaderek
Továbbképző Intézetének vezető munkatársaival
szoros együttműködésben szervezi a területen a

továbbképzést, részint az egészségügyi miniszter által megadott alapelvek szerint, részint saját kezdeményezésére. Módszertanilag irányítja a terület egészségügyi intézményeiben működő képzési központokat. Vezetője a továbbképző orvos.

d./ A tudományos tájékoztató és könyvtári részleg irányítja a III. típusu kórház és poliklinika szakkönyvtárának működését, felelős a terület valamennyi egészségügyi intézményében folyó tudományos tájékoztató és könyvtári tevékenységért, szabályozza a könyvtári és információs ellátást a területen, biztosítja a terület minden szakembere számára a folyamatos és naprakész információkat és kifejleszti a tájékoztató tevékenység aktív formáit.

X - X - X

Az 1966-ban megjelent csehszlovák egészségügyi törvény szűkegessé tette az egészségügyi intézmények szakkönyvtárainak újjászervezését is. Az utóbbi évtized fejlődése túlhaladta azokat a kereteket, amelyeket az Egészségügyi Minisztérium 1953-ban kiadott Irányelvei jelentettek a szakkönyvtárak és a fekvőbeteg intézetek betegkönyvtárainak tevékenysége szempontjából. A kórházak szakkönyvtárainak jogi

helyzetét több kiegészítés után az Egészségügyi Minisztérium 1968-ban kiadott "Irányelvei" rendezték.

Az első pillanatban úgy tűnhet, hogy a szakkönyvtárak hátrányos helyzetbe kerültek, amikor csak a könyvtárra vonatkozó Irányelvek helyett az egészségügyi intézmények szervezésére vonatkozó általános intézkedések foglalkoznak ügyükkel. Igaz, hogy az 1953. évi Irányelvek sokkal részletesebben dolgozták fel a könyvtárkérdést, mint az 1968. évi, a régi Irányelvek intézkedéseit azonban meg lehetett kerülni, vagy figyelmen kívül lehetett hagyni, ha a helyi szervek vezetői úgy látták jónak. Ezzel szemben az egészségügyi szervezők az új Irányelveket nem kerülhetik meg. Határozatait pontról pontra fel kell dolgozni és be kell iktatni a szervezési-intézkedési tervbe, ebből következően a pénzügyi és munkaerőgazdálkodási tervbe is. Ezen kívül az 1953. évi Irányelvek csak ajánlások voltak, míg az 1968. évi kötelező jellegűek, ami jogi szempontból egészen más kötelezettségeket jelent.

Az 1968. évi Irányelvek egyik előírása például a következő: "A poliklinikákkal /rendelőintézet/ egyesített kórházak szakkönyvtáraiban a könyvtáros munkakörét a szükség szerint úgy kell megszervezni, hogy ő egyben a járási székhely más egészségügyi intézményeinek a könyvtárait is irányítsa". Ez a mondat legelőször is

Ezt jelenti, hogy a járás legnagyobb Kórházában egész könyvtáros státuszt kell szervezni, a könyvtáros pedig az alkalmazó kórház könyvtárán kívül módszertanilag segíti és irányítja a járás területén lévő valamennyi fekvőbetegintézet, csecsemővédő intézet és speciális gyógyintézet könyvtárát. Így feladatát a járási kórház területi funkcióival is összhangban teljes területi hatáskörrel látja el.

Az Irányelvek a területi egészségügyi intézetekre vonatkozó részében a szervezési-módszertani osztályvezető főorvos kötelességévé teszi "a tudományos tájékoztató és könyvtári szolgálat^x szervezését, irányítását és működésének biztosítását". A következőkben ezt a rendelkezést meg is magyarázza: "A szervezési-módszertani osztály négy részlegből áll, és pedig kutatási, egészségügyi-statisztikai, továbbképző, valamint tudományos tájékoztató és könyvtári szolgálatot végző részlegből. Mi a feladata az utóbbi részlegnek? Erre is van részletes utasítás: ".....irányítja a III. típusú kórház-poliklinika szakkönyvtárainak a tevékenységét, felelős a területi egészségügyi intézmények tájékoztató és könyvtári tevékenységéért, irányítja a területi könyvtári és

^x"tudományos tájékoztató és könyvtári szolgálat" a területi kórházban működő orvosi könyvtár, amely alközpont is. A fenti elnevezés azt fejezi ki, hogy ezek a könyvtárak a klasszikus könyvtári munkán kívül feltétlenül aktív módon tájékoztatnak is. - A szerk.

tájékoztató szolgálatot, biztosítja valamennyi könyvtár folyamatos és naprakész működését és fejleszti a tudományos tájékoztató tevékenység különböző aktiv formáit; a részleg vezetője irányítja a tudományos tájékoztató és könyvtári szolgálatot".

Az új feladatok teljesítése céljából a területi kórházak könyvtáraiban kellő számú megfelelő képesítésű munkatársat kellett alkalmazni. A csehszlovák egészségügyi minisztérium 1969-ben szabályozta a területi kórházi könyvtárosok kulcsszámát. Az itt rendszeresített önálló szakreferensi munkakör betöltéséhez legalább 10 éves könyvtári gyakorlat és főiskolai végzettség szükséges. Ez a határozat tette lehetővé azt is, hogy a másutt működő főiskolai végzettségű, de alacsonyabb beosztású munkatársak a területi kórházak könyvtáraiba kerüljenek vezetőnek.

Középiskolai végzettséggel a könyvtárosok önálló könyvtárosi vagy kisegítő munkakörben alkalmazhatók, vezetőnek azonban nem. A járási kórházak könyvtáraiba olyan középiskolai végzettségű dolgozók kerülhetnek önálló könyvtárosnak, akiknek legalább 10 éves gyakorlata van. Nagy, szervezetiileg több intézményt egyesítő kórházakban a könyvtárban foglalkoztathatnak még egy alacsonyabb beosztású munkatársat is. A fejlődés jelenlegi szakaszában a területi kórházak könyvtárai általában 5 dolgozót foglalkoztatnak és perspektivikusan 8 munkatárs beállítását veszik számításba.

Jelenleg még a legjobban felszerelt járás kórházának a könyvtárában is legfeljebb egy "félfoglalkoztatottságu" dolgozó van, pedig két munkatársra lenne szükség ahhoz, hogy a könyvtári és a tájékoztató szolgálat a járás egészségügyi intézményeinek a könyvtárát a fejlődés követelményeinek megfelelően tudja irányítani.

Az egyes könyvtárak és az anyaintézmény /a területi alközpont/ közötti szervezeti kapcsolatokat a területi kórház igazgatója határozza meg és határozatát a már említett minisztériumi rendelet szellemében közli az érdekeltekkel.

A tudományos tájékoztató és könyvtári szolgálat működési rendje az alapfeladatokból indul ki, azaz biztosítja, hogy a könyvtár az igényelt információk megadására képes legyen és adni tudjon olyan információkat is, amelyeket ugyan nem igényeltek, de amelyek szükségesek az anyaintézmény feladatainak teljesítéséhez, az egészségügyi ellátás magasabb fokának az eléréséhez.

A könyvtárnak biztosítani kell az egészségügyi dolgozók képzéséhez és továbbképzéséhez szükséges irodalmat. Akik ezt nem igénylik, azokat meg kell győzni a könyvtári szolgáltatások hasznosságáról. Ezek a feladatok egyuttal meghatározzák a "tudományos tájékoztató és könyvtári részleg" /azaz az alközpont/ módszertani feladatait is.

A kórházi szakkönyvtárak feladata elsősorban az információs források, azaz a könyvek, fo-

lyóiratok és egyéb dokumentumok gyűjtése megjelenési formájukra való tekintet nélkül /akár nyomtatott, akár sokszorosított kiadványok/. A könyvtár tehát gyűjti a kórház belső használatára készített, stencilen, rotaprinten vagy egyéb módszerrel sokszorosított kiadványokat is, sőt legujabban gyűjti az audiovizuális dokumentumokat, a fotókat, a filmeket, a magnetofon szalagokat is. A könyvtárakban megjelentek a mikrokártyák, a diapozitívek, a magnetofon és más hasonló eszközök is.

Az információforrások gyűjtése a klasszikus módszerekkel: vásárlás, ajándék és csere útján történik. A rendelkezésre álló eszközökkel okosan kell gazdálkodni. Az állománybeszerzést ki kell egészítenie a bel- és külföldi könyvtári kölcsönzésnek. A szakkönyvtárnak már nem az a feladata, hogy a kórházba minél több információs anyagot halmozzon fel, hanem, hogy minél nagyobb számban tudja megszerezni azokat, amelyekre szükség van.

Ez az új koncepció jelentősen befolyásolja az információs anyag /állomány/ megőrzését. Még ha fenn is áll az az alapvető kötelesség, hogy az állományt meg kell őrizni, a gyakorlatban eltekintenek nagyon szigorú ellenőrzésüktől. Fontosabbnak látezik a szolgáltatások új formáinak a keresése, olyan új formáké, amelyek az összegyűjtött anyag felhasználását fokozzák. Az új formák lényege az, hogy ki-kí szabadon férjen

hozzá az állományhoz, könnyen juthasson hozzá a folyóiratok új számaihoz, a bibliográfiai kiadványokhoz, a tájékoztatási segédanyagokhoz, szótárakhoz, enciklopédiákhoz stb. Az orvosi könyvtárak lassan elvesztik megőrző jellegüket és nem az aktualitását veszített orvosi és biológiai irodalom archivumai többé; feladatuk az, hogy az állomány minél jobb összetételéről gondoskodjanak, szükséges volumenét fenntartsák, de csak az "optimális állomány-mennyiség" határain belül. Ajánlatos, hogy az aktualitását veszített, vagy a már nem használt dokumentumokat a könyvtár saját kezelésű, karületi vagy központi letéti raktárba helyezze, vagy pedig véglegesen kiiktassa az állományból vagy úgy, hogy átadja a neki nem szükséges dokumentumot, vagy úgy, hogy egyszerűen törli az állományból. Az állomány aktualizálása érdekében időnként állományelemzést kell végezni, majd ennek alapján "meg kell tisztítani" az állományt, az aktuálisabb információknak helyet kell csinálni.

Az állomány minél jobb felhasználásának érdekében a klasszikus formák mellett a könyvtárosok új formákat is keresnek, olyanokat, amelyek az egészségügyi dolgozóknak az információkhoz jutását megkönnyítik, az informálódást kellemesebbé teszik, a szellemi munka technikájához a legjobban igazodnak és az egyéni tanulási szokásoknak a legjobban megfelelnek. Ezek közé tartozik a teljes állományt tartalmazó szabad-

polc, a könyvtárközi kölcsönzés és a legfrissebb folyóiratok körözése is. Az olvasók szeretik a reprográfiai szolgáltatásokat; az érdeklődők megkapják a választott folyóiratcikk másolatát.

Hálózatunk feladatait a többi modern szakkönyvtár feladataihoz hasonlóan kell meghatározunk. Szükségtelen, hogy könyvtárosaink nagy erőfeszítésekkel tematikus kartotékokat készítsenek a nekik járó folyóiratok cikkei alapján, hiszen ma már megfelelő mennyiségű másodlagos forrás jár a könyvtárakba. A munka súlypontja tehát áthelyeződik a másutt létrehozott információs források kihasználására. Ebből következik, hogy a hálózati könyvtárak elsőrendű feladata a jó segédkönyvtárak kialakítása /szótárak, enciklopédiák, kézikönyvek, címtárak, indexek, bibliográfiák stb, stb./. A saját készítésű "információs fond" az egyes intézmények kutatási témáira korlátozódik. Célszerű, ha az intézmény könyvtára központi nyilvántartást vezet a fenntartó intézmény dolgozóinak tudományos publikációs és előadói tevékenységéről is, megőrzi publikációik különlenyomatait, könyv- és folyóiratközleményeikről regionális jegyzékeket készít és ezeket időnként ki is adja.

A területi könyvtár speciális feladata az, hogy hatékonyan és gazdaságos módszerekkel, az információs források feltárásával felkészülten segítse a napi gyakorlat nehezebb problémáinak

a megoldását, a tanulást, a publikációt és az előadói tevékenységet. Ennek érdekében referenzszolgálat azonnali választ ad a ténybeli adat-szolgáltatást megkövetelő kérdésekre, vagy egyszerű irodalomkutatási jegyzékeket állít össze, ha gyorsan szükséges, vagy fontos, hogy a bibliográfia alapján a helyben megtalálható folyóiratoikkal el is lehessen olvasni. A könyvtár a rendelkezésre álló elsődleges és másodlagos források alapján az egyes témák szakirodalmát is figyeli és felhívja az érdekeltek figyelmét a legújabb cikkekre és könyvekre. Közvetíti és hozzáférhetővé teszi a nagyobb könyvtárak szolgáltatásait. A területi könyvtár módszertani részlege azelőtt módszertani utmutatást adott, ma ez a funkció szakmai tanácsadás formájában nyilvánul meg. A módszertani részleg feladata az, hogy biztosítsa a területén lévő könyvtárak egyenletes és optimális működését. A szolgálat akkor optimális, ha az adott egészségügyi intézmény feladataihoz pontosan alkalmazkodik. Ezt pedig olyan egységes módszerek érvényesítésével érheti el, amelyeket a csehszlovák könyvtár- és tájékoztatásügy a gyakorlatban már kipróbált. Igényes módszertani feladat a területi könyvtárak munkájának a koordinálása, integrálása. A módszertani részleg feladata az is, hogy az egyes könyvtárak berendezését és felszerelését modernizáltassák és új könyvtárakat létesíttessenek.

ahol arra szükség van. Ezen kívül biztosítják a tájékoztató szakemberek és a könyvtárosok szakmai fejlődését, továbbképzését.

A hálózat kezdeti, első korszakában a módszertani részlegek segítsége instrukciók adását, majd a különböző munkák begyakoroltatását, ezt konkrét könyvtári feldolgozó munka végzését jelentette. Amióta azonban már a járási könyvtárak legtöbbszörében is hivatásos könyvtáros működik, a módszertani munkával megbízott munkatárs nagyobb mértékben foglalkozhat tartalmi munkával; irányítással, az egyes területek tájékoztatási szükségleteivel, a tájékoztatás átfogó kérdéseivel. A szakmai segítő munka egyre inkább tanácsadás jellegűvé válik. Ezzel szemben a járási könyvtárvezetők által nyújtott módszertani munka továbbra is instrukciót, begyakorlást és a konkrét nehézségek megoldását jelenti /azaz adott esetben a módszertanos segít a címléírásban, a leltározásban stb./. A járási egészségügyi intézmények könyvtáraiban a legtöbbször nincs szakképzett könyvtáros, a könyvtárkezelők gyakran tapasztalatlanok, ezen kívül munkaidejüknek csak töredékét fordíthatják könyvtári munkára.

A fentebb leírt területi kórházi könyvtárak tevékenységét a területi tanács szervezési-módszertani osztályának vezető orvosa irányítja. Magától értetődik, hogy funkciójánál fogva sokkal hangsúlyozottabban és nagyobb súllyal

képviselheti a tudományos tájékoztató és könyvtári szolgálat minden problémáját, javaslatait hatásosabban támogathatja, mint a könyvtárosok. A vezető orvos a tanács egészségügyi dolgozóival és a kórházak vezetőivel rendszeresen találkozik a havi megbeszéléseken, így folyamatosan képviselheti a könyvtári hálózatot.

A módszertani vezető orvos szervezi meg a tudományos tájékoztató és könyvtári szolgálat tanácsadó szervét, a könyvtári tanácsot is. A szervezeti szabályzat szerint a könyvtári tanácsot mindenütt meg kell szervezni. Tevékenységét a tanács működési szabályzata határozza meg. A járási kórházak könyvtárait az igazgató, vagy az általa megbízott orvos irányítja. Tanácsadó szervként itt is működik könyvtári tanács.

A területi alközponti könyvtárat először a délcsehsországi területen kapcsolták a területi tanács egészségügyi szervezési és módszertani osztályához. Az új szervezeti forma bevált. Amikor ennek alapján a szervezetet jogilag is alá támasztották /az 1968. évi Irányelvekben/, voltak olyan könyvtárosok, akik ellenállással fogadták az új szervezetet. Két év alatt azonban mindenki meggyőződött arról, hogy az új szervezet helyes és a tájékoztatásügy számára feltétlenül előnyös.

A délcsehországi területi kórház könyvtárának irányító

munkája. A területnek nyújtott szakmai támogatásról

Věra Bobrová a Česká Budějovicei Kórház szakkönyvtárának vezető könyvtárosa.

Česká Budějovice un. "területi kórház". Mi megyei kórháznak hívnánk; a terület legalább 2-3 magyar megyének megfelelő kiterjedésű. Az ebben a kórházban működő könyvtár a cseh szóhasználat szerint "könyvtári és tudományos tájékoztató szolgálat". Az egyszerűség kedvéért mimindig könyvtárnak fordítottuk, működése elvben megfelel a mi alközpontjainkénak. Česká Budějovice 1330 ágyas un. klinikai kórház, dolgozóinak száma 1100, ebből 152 orvos és egyéb felsőfoku végzettségű. A könyvtár kötetszáma mintegy 10.000.

Nincs olyan orvosi könyvtárunk, amely ugyanannyi orvost látna el ennyi kötettszámmal és annyi tagkönyvtára volna, mint a Česká Budějovice-inek. A cikket mégis figyelmébe ajánljuk minden alközpontunknak.

Módszertani és szervezési munka

A könyvtári hálózat metodikai munkájának alapvető feltétele a jól megalapozott könyvtár, amelyből ez a tevékenység kiindulhat. A nagy közigazgatási egységekben a Területi Egészségügyi Intézet /magyar szóhasználatnál területi kórház. - A szerk./ könyvtára jelenti azt a központot,[†] ahonnan a járási egészségügyi intézmények könyvtárai a szakmai segítséget kapják.

Česká Budějovice, a délcsseh terület központi kórháza szerencsés helyzetben van, mert itt olyan orvosok működtek, akiknek színvonalas szakirodalmi igényei voltak és ezeknek az igényeknek a kielégítésére meg tudták nyerni a kórház vezetőségét és szervezési-módszertani osztályát is. A Česká Budějovice-i kórház szervezési-módszertani osztályának vezető főorvosa már az 1968. évi Irányelvek kiadása előtt 5 évvel magáévá tette azt az elgondolást, hogy a kórház könyvtárának nemcsak saját fenntartó intézményével kell törődnie, hanem az egész terület minden egészségügyi intézményének a tájékoztatásügyével is. A munka eddigi tapasztalatai, a könyvtári hálózat fejlődése azt bizonyítja, hogy az elgondolást realizáló, az Irányelvekben leírt szervezeti forma jó, lépésről lépésre bevezetik a Csehszlovák Köztársaság minden közigazgatási területén.

A szakmai irányítást a délcssehországi területi kórház könyvtárában azzal kezdték, hogy a könyvtárba új munkaerőket állítottak be. A vezető könyvtáros ezáltal

[†] a mi felfogásunk szerint ez alközpont

munkaidejének egy részét ezentul módszertani munkára fordithatta. Ezután a prágai Állami Egészségügyi Könyvtár és Dokumentációs Intézet⁺ könyvtári felügyelője megvizsgálta a délcseh terület járási kórházi könyvtárainak helyzetét, majd tapasztalatait jegyzőkönyvbe foglalta és az alközponti könyvtár vezetőjével együtt javaslatot tett a tapasztalt hiányosságok felszámolására.

Legelőször a könyvtárak nyitvatartási idejét határozták meg, ezután a könyvtárosok munkarendjének a meghatározása következett; komoly gondokat okozott azonban a megfelelő munkaerők beállítása. Itt csak képesítés nélküli munkaerőkről lehetett szó, ezért a területi könyvtárban tanfolyamokat szerveztek, ahol a jelölteket megtanították az alapvető könyvtári ismeretekre /minimum-tanfolyam/.

A gyakorlati ismeretek megszerzése és bizonyos gyakorlati munka után a járási egészségügyi intézmények könyvtárkezelői folyamatosan ún. másodfoku képzésben részesültek. Ezeket a tanfolyamokat Prágában, a hálózati központban rendezték. A háromhónapos minősítő tanfolyam záróvizsgával fejeződött be. A könyvtárosokat ezután a területi kórház szervezési és módszertani osztálya által kijelölt sorrendben szakosított továbbképzésre küldték, például orvostudományi bibliográfia készítésére oktató tanfolyamra stb. Ez a képzési folyamat a járási kórházak könyvtáraiban létrehozta a könyvtári és tájékoztatómunka egyik fontos feltételét, a megfelelő alapképzettségű könyvtárost.

⁺ Az OOKDK-nak megfelelő hálózati központ

Ezután sor került a területi kórház könyvtárának a felülvizsgálatára és ennek kapcsán dolgozták ki a módszertani munka alapelveit. A tervezet szerint minden intézményt évente legalább egyszer meg kell vizsgálni. Minden felülvizsgálatról jegyzőkönyv készül, amelyet megkap a területi kórház szervezési-módszertani osztályának vezető orvosa, a megvizsgált intézmény igazgatója és könyvtárosa, egy példány pedig a területi kórház módszertani osztályán marad. A vizsgálatok eredményét a tanács szervezési-módszertani osztályának vezető orvosa a megvizsgált intézmény felelős munkatársaival megvitatja. Minden vizsgálat alkalmával ellenőrzik az előző vizsgálat javaslatait és az intézkedéseket.

A Česká Budejovice-i területi kórház szervezési-módszertani osztálya 1967 óta évente kétszer megrendezi a járási kórházak és egészségügyi intézmények vezetőinek munkaértekezletét. Ezeken is a napirend első pontja az előző értekezlet jegyzőkönyvének ellenőrzése, a feladatok teljesítése. Ezután vitatják meg a többi időszeri könyvtári kérdést. A jegyzőkönyvet valamennyi résztvevő és meghívott munkatárs megkapja, ezen kívül megküldik a területi szervezési-módszertani osztály vezető orvosának, a területi egészségügyi intézmények és a járási kórházak igazgatóinak. Az egyes, esetleg magyarázatra szoruló esteket a járási egészségügyi könyvtárak vezetőivel kiszállásokon, egyéni konzultációkon beszélnek meg.

Ezt a tevékenységet kiegészítik a járási tanácsokon működő egészségügyi osztályok és a járási kórházak vezetőinek a megbeszélései, amelyeken a beszámolót a területi kórház szervezési-módszertani osztályának vezető

orvosa vagy helyettese tartja. Ezzel magával nagy segítséget adnak a könyvtári hálózatnak és nagyobb eredményeket érnek el, mint amit a könyvtárosok vagy a tájékoztató szakemberek valaha is el tudtak érni.

Az állománygyarapítás koordinálása

A tőkés államokból származó vásárlások koordinálása céljából a devizát a területi kórházak osztják el. A délcsehországi terület devizakvótáját a Česká Budějovicei területi kórház osztja el a járások között. Az elosztás a következő módszerrel történik: az egyes intézeteket a területi kórház módszertani osztálya értesíti arról, hogy hány dokumentumra igényelhetnek devizát. A területi egészségügy intézmények könyvtárai ezen a kereten belül jelentik az alközpontnak konkrét igényeiket, amely a hozzá befutó címleírásokat egyeztetí. Duplumok beszerzését nem engedélyezi. Ez a módszer az átfedések kikerülésén kívül biztosítja a területen lévő külföldi szakirodalom központi nyilvántartását is és ennek az alapján a dokumentumok jobb felhasználását is.

A továbbképzésről

A területi könyvtár módszertani tevékenységéhez tartozik az is, hogy az olvasókat megismertetik a szakirodalom és a könyvtár használatának módjaival. Ez a fajta tájékoztatás folyamatos, ezen kívül azonban minden újonnan belépő egészségügyi dolgozót felvilágosítanak a

a tájékoztató szolgálat tevékenységéről, a katalógus használatáról, a tájékoztatási segédeszközökről, megismertetik a nyomdakész kéziratok készítésének módszereivel, a korrektúrával. Több ízben tartottak előadásokat a szakirodalmi kutatás tudományos módszereiről.

Az alközpontok vezető könyvtárosait időről időre továbbképezik a prágai vagy a pozsonyi orvos-, vagy gyógyszerész továbbképző intézetekben. Időnként különleges szakmai képzést nyújtó szemináriumokat a területi kórházak könyvtáraiban is rendeznek. A területi tanács mellett általános területi könyvtári tanács is működik. Ülésein rendszeresen részt vesz a területi kórház könyvtárának a vezetője is, megismeri a terület általános könyvtári problémáit és képviseli az egészségügyi könyvtári hálózatot. Az üléseken évente egyszer beszámolót is tart.

Az új könyvtári szervezeti forma bevezetése óta hat év telt el és most már eredményeket is láthatunk. A délcsehországi terület nyolc járási kórházának könyvtáraiban mindenütt hivatásos könyvtáros működik, a könyvtárak legalább egy külön helyiséggel rendelkeznek, felszerelésük megfelelő és a területen lévő 60.000 kötetnyi állomány gyarapítására nagy összeget fordítanak.

Az egészségügyi könyvtári szolgáltatások fejlődése
a Strakonice-i járásban

Marie Nikodemová a strakonicei járási kórház szakkönyvtárának a vezetője. A járási kórház kötelékébe számos más egészségügyi intézmény tartozik. Így például a rendelőintézet, a helybeli járványügyi állomás, a Lnár helységben lévő elmeógyógyintézet és több vidéki rendelőintézet.

A strakonicei kórházban 800 ágy van, az egészségügyi dolgozók száma 1008, ezek közül 134 az orvos és egyéb felsőfoku képesítésű. A könyvtár kötetszáma 6000.

A kórház - mutatis mutandum - a bajai városi, a gyöngyösi városi, a kecskeméti és a szentesi megyei kórházaknak felel meg.

x - x - x - x

A felszabadulás 25. évfordulója alkalmából a strakonicei járási kórházban átadták rendeltetésének az új orvosi könyvtárat.

Az évforduló alkalmat adott a visszapillantásra. A kórházi könyvtár 1949/50-ben kezdett működni egy 3 x 3 m alapterületű helyiségben, ahol rajta kívül

még az elektrokardiográfiai rendelés is helyet kapott. Néhány polcon az osztályvezető orvosok dolgozószobáiból begyűjtött régi könyveket helyezték el. Az átépítés miatt ezek is ládákbba kerültek, hogy ne legyenek utban. Évekig alig volt kölcsönzés. A könyvek végülis a negyedik emelet belgyógyászati osztályának a folyosóján beépített szekrényekbe kerültek.

A könyvtár ügyeivel mindig az éppen legfiatalabb segédorvos foglalkozott, felelősség nélkül. Az intézmény vezetősége csak 1954-ben alkalmazott heti kétszeri alkalommal foglalkoztatott könyvtárost. Ugyanekkor politikai és szépirodalmi könyvekből betegkönyvtárat is hoztak létre, amely a következő évben is jelentősen gyarapodott. A szakkönyvtár azonban még mindig csak minimális mértékben töltötte be hivatását. A könyvek az osztályvezető orvosok érdeklődésének megfelelően az egyes osztályokra kerültek. Nem volt kölcsönzési nyilvántartás és a beosztott orvosok a köteteket széthordták. Ezeket a könyveket nehéz volt előteremteni éppen akkor, amikor szükség lett volna rájuk. Gyarapodási jegyzék sem volt, a kórház tulajdonképpen nem tudta, hogy mi je van.

A könyvállomány folytonos növekedése végülis kikényszerítette, hogy külön helyiségben kapjon helyet. Most először nevezték intézeti könyvtárnak. Az első könyvtáros 1962-ben eltávozott az intézménytől és a könyvtárat néhány hónapra bezárták. Ezután új munkatárs került a könyvtárhoz egynegyed státusszal. Az új könyvtáros tisztában volt azzal, hogy a könyvtárban nem elég a dokumentumokat tárolni, hanem az állományt

alkalmassá kell tenni a tájékoztatásra is, ehhez azonban egy sor alapvető rutinműveletet kell elvégezni. A munkatervben feltüntetett elvégzendő munkák sorrendje a következő volt:

- az intézmény teljes könyvállományának leltárba vétele
- a raktári rend kialakítása
- betűrendes és szakkatalógus létrehozása
- különböző nyilvántartások létrehozása /kölcsonzési, folyóiratérkeztetési nyilvántartás stb./.

Ugyanezeket a feladatokat a betegkönyvtárban is el kellett végezni.

A könyvtár újjárendezése a könyvtáros akkori munkaidejéhez képest nagy feladatot jelentett. Ehhez a területi alközpont, a Česká Budějovice-i kórház könyvtárának szervezési-módszertani osztálya adott utmutást. Az intézet vezetősége is egyre nagyobb megértést tanusított, biztosította a könyvtár felszerelését.

A könyvtár számára célszerűen átalakították a régi kórházépület filmvetítő termét. Ötletesen elhelyezett válaszfalakkal a 243 m² alapterületet felosztották felsőruhák és táskák elhelyezésére való /fogasokkal felszerelt/ előrészsre, a betegkönyvtár helyiségére, kölcsönző térre, a könyvtáros dolgozószobájára, a szakkönyvtári olvasóteremre, végül a raktárhelyiségre. Minden helyiségnek új a berendezése. A tanulószobákban van elhelyezve a leolvasókészülék és a DOKUFO másolóberendezés.

A szakkönyvtár állománya 6.500 kötet több mint 313.000 Kc értékben. Az állomány nagy részét a

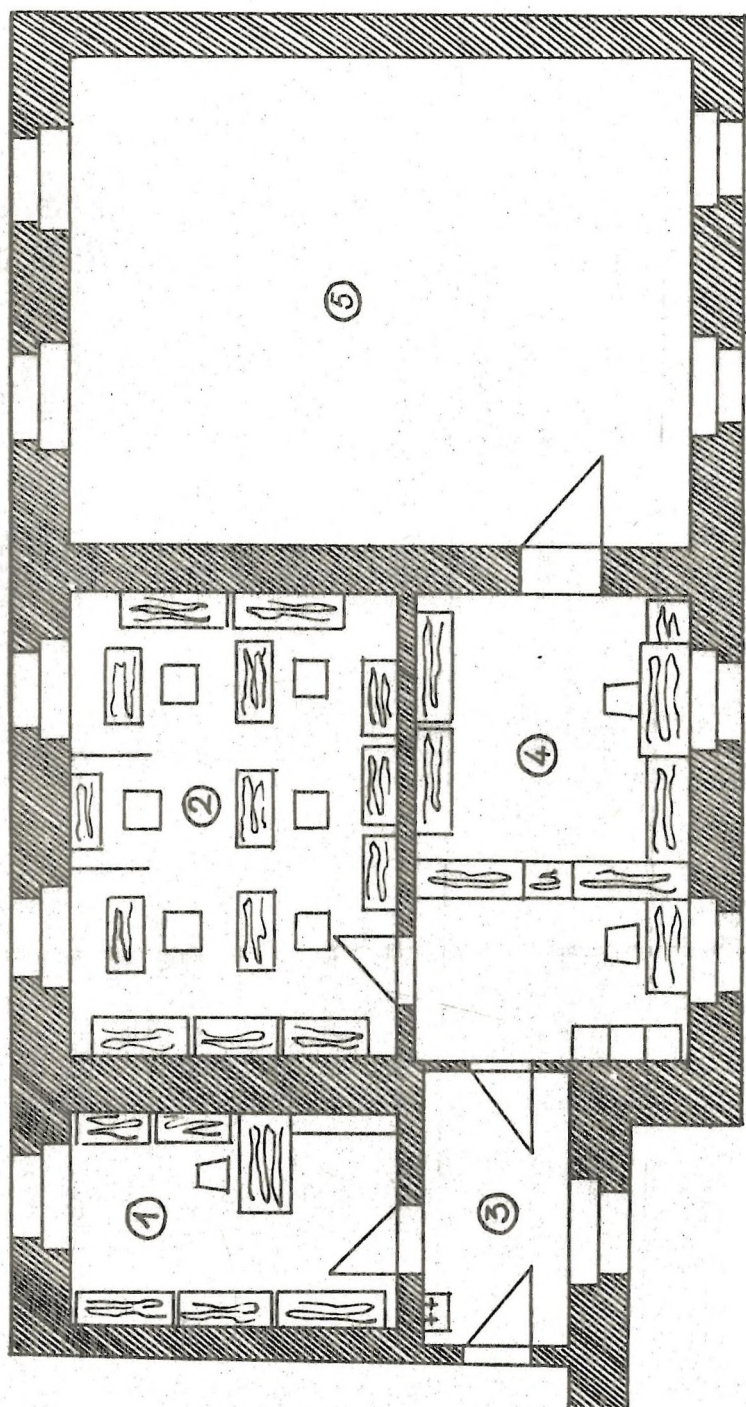
strakonicei kórház osztályaira helyeztük, ezen kívül valamennyi osztályon szakmai kézikönyvtár van.

A megújított könyvtár szolgáltatásai: teljes betűrendes és szakkatalógus. Az új beszerzésekről folyamatos újdonságjegyzék. Az intézet dolgozói részére könyvtárközi kölcsönzés és a hálózati központ folyóirat tartalomjegyzék szolgálata. A könyvtár a neki járó folyóiratokat és a területi alközpont folyóiratainak egy részét körözi az olvasók között.

A betegkönyvtár állománya mintegy 3.800 kötet 80.400 Kč értékben. Egészen 1970. közepéig a szakkönyvtárral összevontan működött, feldolgozó munkáját, a kölcsönzést a szakkönyvtáros végezte. A többéves gyakorlat azonban azt mutatta, hogy nem jó, ha a betegkönyvtár állománya központi könyvtárban van, a könyvek ti. csak a betegek egy részéhez jutnak el. A betegkönyvtárat ezért átszervezték oly módon, hogy csak egy része maradt a központi könyvtárban, nagyobb részét a kórház egyes osztályaira telepítették, a kölcsönzést itt bonyolítják le. Az ilyen módon létrehozott 10 letét kezelésével az egyes kórházi osztályok klinikai dokumentátorai foglalkoznak.

Ez röviden kórházunk könyvtárának története.

A mellékelt alaprajz és a táblázatok néhány részletkérdésről adnak felvilágosítást.

- 1 - Betegkönyvtár
- 2 - Olvasó és kutatóhelyiség
- 3 - Folyosó
- 4 - A könyvtáros dolgozószobája és kölcsönző
- 5 - Raktár

1. számú táblázat.

A s z a k k ö n y v t á r

A könyvállomány gyarapodása, felhasználtsága, költségvetése és munkaerő ellátottsága
1963 és 1969 között:

Év	kötetek összesen	Az állomány gyarapodás kötetben	A megrendelt folyóiratok száma	A kölcsön- zések száma	Költség vetés ezres nagyság- rendben	Tényleges felhaszná- lás	Munka erő ellátott- ság
1963	3 784	588 leltáro- zott régi könyvek	45	617	-	-	0,25
1964	4 372	263	45	1295	24	22 755	0,25
1965	4 533	180	87	1346	27	27 029	0,50
1966	5 247	697 leltáro- zott régi könyvek	95	1813	33	30 336	0,50
1967	5 564	318	99	2796	35	40 022	0,50
1968	6 004	442	88	3329	45	49 668	0,75
1969	6 483	331	85	4518	50	56 933	0,75

2. számú táblázat.

A betegkönyvtár

Év	kötetek száma	Állomány gyarapodás kötetben	Kölcsönzések száma	A költségvetés tényleges felhasználása	Munkaerő ellátottság
1963	2 615	66	557	950,-	-
1964	2 745	130	1817	1947,-	-
1965	2 867	125	3160	2490,-	-
1966	2 989	131	3534	2362,-	-
1967	3 099	113	3719	2413,-	0,25
1968	3 201	108	3930	2126,-	0,25
1969	3 781	98	4646	-	-

Marie TUPÁ

Hogyan fejlődött az utóbbi hat évben egy csehországi
járási kórház orvosi könyvtára?

Marie Tupá a Český Krumlov-i járási kórház szakkönyvtárának vezető könyvtárosa. Fölöttesei az un. területi kórház illetékes módszertanos könyvtárosai. Ő viszont fölöttese számos járási orvosi és betegkönyvtár kezelőjének.

A Český Krumlov-i járási kórháznak /a cseh nomenklatura szerint "járási egészségügyi intézet"/ összesen 594 alkalmazottja van, ebből 90 az orvos és az egyéb felsőfoku képesítésű. Az ágyak száma 370.

A szakkönyvtár állománya mintegy 3000 kötet. Az év folyamán az állománygyarapítás 244 kötetet tett ki /1970-ben/. A 202 beiratkozott olvasó /nemcsak a kórház alkalmazottai közül kerülnek ki/ 1970-ben 13.220 könyvtári egységet kölcsönzött. Az 1964 óta végbement fejlődést a cikk végén közölt táblázat mutatja.

Az ágylétszámot tekintve Ózd, Héviz, Pápa kórházai hasonlítanak a Český Krumlov-éhoz. Az orvoslétszám a mi kórházainkban kisebb. A könyvtárak kezelői azonban bizvást összehasonlíthatják munkájukat a cikkben leírt könyvtárával.

A Český Krumlov-i járási egészségügyi intézet /azaz a járási kórház/ orvosi könyvtára tulajdonképpen 1964. októberében kezdett működni, amikor részüidős /0,2 státusz/ könyvtárost alkalmaztak, akinek ez heti 9 órás elfoglaltságot jelentett. Előzőleg különböző egészségügyi dolgozók /több alorvos, egy fogászati asszisztensnő/ foglalkoztak a könyvtárral társadalmi munkában, a könyvtári munkához idejük nem volt és nem is értettek hozzá. A könyvtár működése ettől teljesen esetleges volt. Az állomány egy kis nedves helyiségben állt, amelynek padlóját ellepte a gomba, a szekrényeket és az alsó könyvsorokat a penész tette tönkre. Az állománygyarapodás nyilvántartást néha fél éveken át nem vezették.

A könyvtáros első feladata 1964-ben az volt, hogy az állományt teljes egészében polcra helyezze és a gyarapodást nyilvántartásban rögzítse. Első lépésben tehát a könyveket vissza kellett szerezni az osztályokról. A Česká Budějovice-i alközpont módszertani könyvtárosának útmutatására leltári nyilvántartás és törlési jegyzék is készült. Ezután került sor a szerzői betűrendes katalógus fokozatos kialakítására, már amennyire ezt a kevés óraszám lehetővé tette.

1965-ben javult az elhelyezés. A gombás fapadlót betonnal helyettesítették, a penészes, szürke könyvszekrények helyébe fapalcok kerültek. A helyiség azonban

továbbra is dohos maradt és - mivel csak hetente kétszer volt kölcsönzés - hetente mindössze kétszer fűtötték a könyvtárat. Ebben az évben a könyvtáros elvégezte az alközpontnál az 1. foku könyvtárosképző szaktanfolyamot. Itt elsajátította a rutinmunka fogásait, kiegészíthette meglévő ismereteit. Már ez a tanfolyam is megkönnyítette további munkáját, de különösen sokat segítettek az alközpont módszertani utmutatásai.

1966-ban a könyvtárost 0,3 részidős státuszra tették /heti 13 óra/ és ezzel egyidejűleg egyesítették a járási kórház orvosi könyvtárával a járási közegészségügyi-járványügyi állomás kis állományát és a Červený Dvůr-i alkoholelvonó intézet könyvtárát is.

A járási kórház könyvtárosa ezután 1967-ben elvégezte a 2. fokozatu könyvtárosi-tájékoztatási tanfolyamot is. Munkaidejét fokozatosan emelték, 0,6, majd 1968-ban 0,8 státuszt kapott. Ez az utóbbi már biztosította a könyvtár szakszerű és folyamatos működését. Ebben az évben típusbutorral berendezték a kórház előadótermét és a könyvállományt átköltöztették zárható szekrényekbe. A könyvállomány védelme ilyenmódon javult. A helyiség száraz, pormentes és központi fűtése van. A hátránya azonban az, hogy az előadóteremben tartják a kórház rendezvényeit, értekezleteit és szemináriumait.

A könyveket szakok szerint raktározzák, ehhez helyrajzi katalógust készítettek. A szerzői betűrendes katalógust 1969-ben rekatalogizálták, ez az időigényes munka azonban még 1970-re is áthúzódott.

Kis mikrofilm leolvasót is vásároltak. Azért nem a nagyobbik típust, mert drága és mert takarékoskodni kell a hellyel is.

A könyvtáros 1970-ben elvégezte az egészségügyi könyvtárosoknak rendezett szakosító bibliográfiai-tájékoztatási tanfolyamot is, amelyen elsősorban irodalomkutatási ismereteket lehet szerezni.

A Český Krumlov-i kórházhoz tartozik jelenleg a rendelőintézet, a kaplicei rendelőintézet és a szülőotthon, a Červený Dvůr-i elmeógyógyintézet és a járványügyi állomás. Mindezekben a helyeken orvosi szakkönyvtárak és a fekvőbetegintézetekben betegkönyvtárak is vannak.

A könyvtáros napi munkájának nagy részét a folyóiratok kölcsönzése köti le. 222 folyóiratot /82 címet/ kap rendszeresen. Ezeknek egy részét vásárolja, 22 külföldi folyóiratot az alközponttól kap meg rendszeresen folyóiratkörözés formájában, ugyanilyen formában jut hozzá még tizenkét folyóirathoz nemcsak járási kórházak könyvtáraitól, hanem még a területi közművelődési könyvtártól is.

Ezzel egyidejűen a Český Krumlov-i kórház könyvtára 113 folyóiratot köröz 35 munkahely között /ezek egy része a fenntartó intézmény osztályai, de van köztük járványügyi állomás és körorvos is szép számmal/. A folyóiratokat kézbesítővel vagy postán körözik. A kórház osztályaira a folyóiratokat a könyvtáros maga osztja szét, ez a körözés idejét jelentősen megrövidíti.

A tájékoztató tevékenység túlnyomórészt passzív. Olyan nagy az igény különlenyomatok, fotókópiák, mikro-

filmek beszerzésére, hogy emellett maximálisan arról lehet szó, hogy egy-egy téma folyóiratcikkeit az elérhető folyóiratokból a könyvtáros kikeresi. Szükség volna a tájékoztató szolgálat fejlesztésére, erre azonban nincs idő, de nincsenek megfelelő segédeszközök sem.

A betegkönyvtárak kezdettől fogva az osztályokon vannak. A Český Krumlov-i kórház 4 osztályának együttes állománya 1964-ben 246 kötet volt, ezek között is sok a régi elhasznált könyv. A gyarapítás úgy történt, hogy a főnővérek évente egyszer kaptak egy bizonyos pénzösszeget a szükséges könyvek beszerzésére.

Amikor a kórház könyvtárost alkalmazott, működését kiterjesztette a betegkönyvtárak felügyeletére is. Először nyilvántartásba vették az összes könyvet és elkészítették a törlési jegyzéket. A többi járási gyógyintézményben is vannak betegkönyvtárak. A bevásárlást különböző megbizottak végzik / a Červený Dvůr-i alkoholelvonó intézetben például a raktáros/ a járási kórház könyvtárának újdonságlistája alapján. A megvásárolt könyveket feldolgozás után a letéti betegkönyvtárak kezelői átadják az osztályos ápolónőknek, akik felelősség mellett kölcsönzik a könyveket.

Végezetül is egészen szépen fejlődtünk. Fő fájdalomunk azonban állandó jelleggel a helyhiány. Ezért nem tudunk például még DOKUFO másológépet sem elhelyezni és működtetni. Nincs külön olvasóhelyiség sem és a könyvtáros munkahelye is elég távol esik a könyvraktártól. A kórház helyiségek szempontjából egyébként sem áll jól. Egyetlen reményünk van tehát: új kórház

építése. Erre a közel jövőben van is remény. Itt helyezik majd el az előadótermet, a jelenlegi előadóteremből képezik ki majd az olvasóhelyiséget és a könyvtáros munkaszobáját, amely majd a raktárhoz kapcsolódik. Ezután igazán minden okunk meglesz rá, hogy a könyvtári munkát még intenzívebbé tegyük.

A Česky Krumlovi járási kórház könyvtárának tevékenysége

	1964	1965	1966	1967	1968	1969
A szakkönyvtár köteteinek száma	1.272	1.406	1.798	2.051	2.405	2.663
évi gyarapodás /kötetben/	75	134	404	256	379	267
a beszerzett kurrens folyóiratok száma	25	35	38	47	58	213 X/
a kölcsönzések száma /könyvtári egység/	110	876	1.318	3.419	5.396	7.903
a betegkönyvtár kötetinek száma	246	320	634	730	921	1.011
évi gyarapodás /kötetben/	45	74	350	120	224	155
kölcsönzések sz. /kötetben/	--	2.016	2.300	2.400	2.640	3.793
költségvetés tervezet	18.500	18.000	18.000	26.000	30.000	32.000
a költségvetés felhasználása:						
szakkönyvekre és folyóiratokra	6.356	9.045	11.394	16.066	22.332	22.058
betegkönyvtárakra	539	926	3.860	1.780	1.848	2.507
más sajtótermékekre	9.795	5.940	2.746	7.575	8.039	6.689
a könyvtárosnő munkaideje	0,20	0,20	0,30	0,30	0,60	0,80
X/ A multban a folyóiratok cimeit /féleség/, 1969 óta pedig a példányok számát jelöltük. A címek /féleségek/ száma 1969-ben 81 volt.						

Az információk igénybevétele az egészségügyben

A primer dokumentum-állomány optimális

összetétele

Az Állami Egészségügyi Dokumentációs Intézet és Könyvtár /Státní Ústav pro Zdravotnickou Dokumentaci a Knihovnickou Službu, Praha/ koordináló tevékenységének fokozása és racionalizálása érdekében elemezte a konkrét tájékoztatási igényeket.

A Központi Könyvtárban 1971-ben fejeződött be a folyóiratállomány 1967. évi visszamenőleges kihasználtságának az elemzése; Křivinková könyvtári felügyelő pedig a könyvtárainkban található biológiai és orvosi folyóiratokat hasonlítja össze az orvosi világirodalmi bibliográfiák által feldolgozott folyóiratok jegyzékeivel. Intézetünk munkatársa, Svata az irodalomkutatási osztályon végez elemzést a recherche kérésekről.

Olyan kérdésekre keresünk választ, amelyek általánosabb jellegűek és így más tájékoztatási intézményben is felhasználhatók, nemcsak a mi központi könyvtárunkban.

Hogy a könyvtári folyóiratállomány felhasználtságának elemzését maximálisan megbízhatóvá tegyük, a bizonyító anyagból kizártuk a statisztikai értékeléseket és mindazt, ami nem eléggé exakt. Ezért elemzésünket a folyóiratok kölcsönzésének a vizsgálatára kellett korlátozni, mert ezt bizonylatokon /kölcsönzési nyilvántartásokon/ tartjuk számon.

Vizsgálatunk tárgya a központi könyvtár teljes folyóiratállományának kölcsönzés útján történő felhasználása egy év folyamán /1970-ben/. A könyvtár szabad polcon tárolt kurrens folyóiratállományának a felhasználtságáról nincsenek teljesértékű, megbízható adataink.

23.200 folyóirat-kölcsönzési bizonylatot vizsgáltunk meg. Ez az adathalmaz áttekintést adott arról, hogy mely folyóiratféléseket /címeket/, mely évfolyamokat, milyen nyelvű folyóiratokat hányszor, hányan, kik és hová kölcsönözték.

Már a munka első fázisában megállapítottuk, hogy a könyvtár nagyértékű bár nem teljes /nincsen meg minden folyóirat az első évfolyam első számától kezdődően/ folyóiratállományának 1/3 részét kölcsönözték, azaz a 3600 különböző folyóiratból 1202 féléseget /címet/. Kiderült az is, milyen az igény a régebbi évfolyamok iránt, de a vizsgálat azt is kimutatta, hogy a folyóiratállomány 2/3 része iránt egyáltalán nem volt igény.

Már ezek a tények is két egyidejűen jelentkező kérdést vetnek fel:

a./ Megfelel-e az igényeknek a központi orvosi könyvtár 3600 különböző folyóiratból álló nem teljes folyóiratállománya?

b./ Soknak vagy kevésnek tekintendő-e a folyóiratállomány 1/3 részének a felhasználása?

A biológiai-orvosi irodalmat ma a világon mintegy 6.500 különböző folyóirat képviseli beleértve az irodalomkutatáshoz szükséges különböző kurrens bibliográfiákat is /Fleurent/. Az orvosi folyóiratok száma 1900-tól 1950-ig más vélemény szerint 12.000 /Artelt/. Az előbb idézett orvosi folyóiratbecslések alapján a periodikák száma 1961 és 1968 között 700 folyóirattal gyarapodott. Teljes számukat a múlt századtól kezdődően megközelítően 14.500-ra tehetjük.

A londoni Science Library folyóiratanyagának felhasználtsági vizsgálata 1956-ban azt mutatta, hogy 9.120 folyóiratuk közül 4.821 folyóiratot /az állománynak csaknem 53%-át/ az év folyamán senki sem kereste /Grolier/.

Ha tudatosítjuk, hogy könyvtárunk elemzett gyűjteménye nem foglalja magában a folyó évi számokat és hogy a tudományos és szakirodalom iránt az érdeklődés a kiadástól számítva évről évre csökken, akkor a mi eredményeink a Science Library vizsgálatának eredményeivel összevetve arról győznek meg, hogy az 1/3 kihasználtság

arányos, sőt viszonylag nagy. Ezt bizonyítja a londoni vizsgálatnak az a további megállapítása is, hogy a folyóiratállomány 3/4 részét olyan ritkán használják, hogy egyetlen példány elég lenne belőlük egész Anglia számára.

Abból a tézisből indulunk ki, hogy elérhetetlen célok fényűzését nem engedhetjük meg magunknak. A könyvtár folyóiratkölcshozzásai-
nek a vizsgálata alátámasztja azt a véleményt, hogy a Csehszlovák Szocialista Köztársaságban nincs feltétlenül szükség 4.300 folyóira-
tra /a jelenleg világszerte megjelenő orvosi-biológiai folyóirat kétharmadára/, illetve mindegyikből egy-egy példányra csupán azért, hogy ne keletkezzék nagy aránytalanság a mi könyvtári hálózatunk folyóiratbázisa és a szükségletek között. Ha a londoni vizsgálatot /azt ti. hogy Anglia számára elegendő lenne, hogy a folyóiratok 2/3 része 1-1 példányban volna meg/ összevetjük a mi tapasztalatainkkal, arra az eredményre jutunk, hogy kis országban akkor keletkezik jellemző aránytalanság a teljes folyóiratmennyiség és ténylegesen felhasznált része között, ha a külföldi információs rendszerbe nem kapcsolódik be.

A folyóiratbázis felhasználását kétségte-
lenül befolyásolják a leginkább használt információkeresési eszközök, mint amilyen a sok és színvonalas folyóiratot feldolgozó Index Medicus, a kivonatokat is közlő Excerpta Medica,

a Current Contents Life Sciences stb. Az Index Medicus 2300 folyóiratot dolgoz fel, beleértve 273, szocialista országban megjelenő orvosi-biológiai folyóiratot. Az Excerpta Medica 3000 periodikát referál, a Current Contents pedig több mint 900 folyóiratot dolgoz fel.

E folyóiratbibliográfiák ill. referálólapok "produktív vagy részben produktív" időszak kiadványokat dolgoznak fel. Ezt bizonyítja például, hogy a MEDLARS adatfeldolgozó rendszer adatai 75%-ban az amugyis indexelt folyóiratok 1/3-ából származnak /Stevens/. Bár a nem angol nyelven megjelenő folyóiratok cikkei a MEDLARS 45%-át teszik ki, ezek felhasználása a gépi irodalomkutatóban nem haladja meg a 16%-ot. Ujra előtérbe kerül az említett jelentős 1/3, esetben a gépi memória bibliográfiai adatainak a felhasználásával kapcsolatban.

1968-ban és 1969-ben Csehszlovákiába 1729 különböző devizaigényes folyóirat jutott be. Ha az Index Medicus által feldolgozott 2300 folyóiratból levonjuk a 273, szocialista országból származó, általuk feldolgozott folyóiratot, akkor ez a világirodalmi bibliográfia 2027 /számunkra fontos, devizaigényes/ folyóiratot foglal magában. Ha csak a számokat nézzük, akkor kiderül, hogy az Index Medicusszal összehasonlítva nálunk csak 298 folyóirattal van kevesebb. Ha azonban figyelembe vesszük azt is,

hogy a folyóirat eszmei értéke a felhasználással növekszik, akkor megállapíthatjuk, hogy a könyvtárak, így a mi könyvtárunk is csak nyer a devizás folyóiratok beszerzésével, még minimális felhasználás mellett is.

A folyóiratbázis gyarapítása természetesen nem igazodhat mechanikusan az Index Medicus által feldolgozott folyóiratok választékához. Könyvtárunk folyóiratkölesznzéseinek az elemzése megmutatta például azt is, hogy egyes /különösen német és francia/ folyóiratoknak a Könyvtár szempontjából igen nagy a használati értéke pl. Revue du Praticien, Concours Medical, Fortschritte der Medizin, Therapie-woche stb./, amelyeket az Index Medicus nem dolgoz fel.

Ha a folyóiratbehozatal legalább az 1969. évi szinten biztosítva lenne, központi koordinálással hatásosan optimalizálhatnánk a választékot. Jelenleg azonban a szervezeti széttagoltság miatt nincs olyan fórum, amelynek keretében közös programban lehetne megállapodni. Az orvosi könyvtárak különböző tárcákhoz tartoznak, ezért egységes irányítás nélkül és a fejlődés különböző feltételei mellett dolgoznak, hiányzik a körültekintő koordináció.

Kiindulási hipotézisünk tehát: a világ 6000 primer biológiai és orvosi folyóiratának 1/3 része a legaktuálisabb szükségletek kielé-

gitésére elegendő. A növekvő, magasabbszintű igények kielégítésére azonban már nem elég, és ezt az elégtelenséget még további tényezők is fokozzák.

A könyvtár teljes folyóiratállományának felhasználását elemezve megállapíthatjuk, hogy az 1202 kölcsönzött folyóirat közül 49 összesen 7.764 kölcsönzést jelentett, azaz az összes kölcsönzések $1/3$ részét, 33,46%-át. A legtöbbet kölcsönzött folyóiratok első harmadára, egy-egy folyóiratcímre átlagosan 158,44 kölcsönzés jut.

A további, gyakran kölcsönzött 147 folyóiratra, összesen tehát 196 folyóiratra 15.509 kölcsönzés, az összes kölcsönzés $2/3$ része /66,84%/ jut. Az első és a második harmad kölcsönzési átlaga folyóiratcimenként 79,12.

Az utolsó harmadot 1006 különböző folyóirat képviseli, amelyeket együttesen összesen 7691-szer kölcsönöztünk. Egy folyóiratcímre ebben a csoportban már csak 7,64 kölcsönzés jut. Erre a harmadra az esetlegesség, az érdeklődés széles szóródása jellemző.

Az információs szükségletek valamennyi megismerési folyamatnak alapját képezik, a magasabb minőségi szint felé törekvésnek pedig döntő tényezői. Az egészségügyi információs rendszer célja ennek a minőségi mozgásnak a biztosítása informatikai módszerekkel.

Egyetlen tudomány, szakma vagy szakágazat sem oldhatja meg a maga megismerési problémáját csak információ alapján. Mindenkor marad egy bizonyos hiány, az információk egy részét az információs források nem tartalmazzák. Ezek a hiányok szükségszerűen állandóan jelen vannak és igény formájában jelentkeznek. Így keletkeznek a permanens információs szükségletek, amelyek szakemberek, tudományos dolgozók, oktatók bizonyos részének a tevékenységét egész életükre profilírozhatják. A gyakorlat arról győz meg bennünket, hogy a rendszeres tájékoztatást igénylő és igényüket ki is elégitő orvosok viszonylag állandó számot képviselnek, az igénylők összességéhez képest nagyon összetett, strukturált kisebbséget jelentenek.

A permanens igények mellett vannak átmeneti információs szükségletek, amelyeket egy-egy átmeneti egyéni cél motivál /bizonyítás, funkció, tudományos fokozat elérése stb./. A cél elérése után gyakori, hogy az érdeklődés gyengül, ennek következtében az információs szükséglet, illetve az információ megszerzésére fordított energia elapad.

Az orvosok és egészségügyi dolgozók oktatása és továbbképzése rendszerint fiatal korukban befejeződik, további munkájuk gyakran prakticista rutinná válik. Ezzel adva van

annak a lehetősége is, hogy az egyének szakmai fejlődése sokkal hamarabb beszűkül, mielőtt még lehetőségeiket felhasználnák, különösen, ha a munkahely stimuláló hatásai sem kezdeményezők. Az orvosok a csoportjának a szakirodalmi információk iránt a legkisebb az érdeklődése és valószínűleg itt a legnagyobbak a nyelvi akadályok is.

Az információs szükségletek létrejöttének a mechanizmusát nagyon nehéz megállapítani és még nehezebb szabályozni azokat a tényezőket, amelyek a szükségletek fejlődését létrehozzák és meghatározzák. Az információs szükségletekben a legkülönbözőbb lélektani, társadalmi és szakmai tényezők manifesztálódnak. Mégis, mindennemű információs szervezet, akár önálló intézményként működik, akár tudományos szervezethez kapcsolódik, a maga belső munkáján, az igényelt szolgáltatásokon keresztül felmérheti az információs szükségleteket.

Ha minden egyes kölcsönzést valamilyen formájú információs szükséglet megvalósulásának tekintjük, akkor az állománynak - ezeknek a kölcsönzéseknek a tükrében megnyilvánuló - hiányosságát egy könyvtári hálózat vonatkozásában úgy kell elbírálnunk, mint az állomány összetétele és a megnyilatkozó igény közötti aránytalanságot. Ez az aránytalanság a dolgok negatív oldalát mutatja meg. Ha a kért irodalom más könyvtárban fellelhető és /központi

könyv- és folyóirat lelőhelyjegyzék alapján/ meg tudjuk állapítani, hogy hol lelhető fel, akkor az információs igény kielégíthető. Ebben az esetben a negatívum nem teljes.

Könyvtárunkban 1971-ig az ún. negatív folyóiratkölcshözéseket csak hiányosan vezették. Intézetünkben a teljesítetlen igényeket megbízható formában egyetlen munkahely tartotta számon, az, amelytől a különlenyomatokat, illetve a cikkmásolatokat igénylik. 1967-ben ez a munkahely 101 különböző folyóirat iránti 116 egyéni kérést nem tudott teljesíteni. A központi katalógus dolgozói az év első negyedében 215 folyóiratkéreőről állapították meg, hogy rövid uton nem teljesíthető, mert a folyóiratok nincsenek meg az országban. Ezen kívül a könyvtári hálózatban évente mintegy 1000 teljesítetlen folyóiratkéreőről tudunk. Mindez azonban az egész kérdésnek csak egy része. Egyébként is, az állomány és az igény összhangjának, aránytalanságának a mértéke éppen a kért irodalom elérhetetlensége.

A negatív kölcsönzés összetett jelenséget külön vizsgálat tárgyává tettük, miután megtaláltuk az adatok gyűjtésének, osztályozásának megfelelő módjait és megállapítottuk, mik az állomány összetétele és az igénybevétel közötti kapcsolatok kritériumai.

A folyóiratbázis megfelelő összetétele szempontjából nem közömbös az elhelyezés, a

tároló tér helyzete sem az irodalom aktualitása, "erkölcsi kopása" szempontjából. A folyóiratállomány régebbi évfolyamainak a felhasználása választ ad az egészségügyi irodalom élettartamának és avulásának a kérdésére is. Csehszlovák szakemberek már 1959-ben /Kofnovec/ megvizsgálták a műszaki szakirodalom élettartamát. Arra a következtetésre jutottak, hogy az irodalom 24-28%-a túléli a 10 évet, 17-23%-a a 15 évet és 12-14,5%-a még 20 év után is szerepel az idézett irodalomban.

Az orvosi irodalom élettartamának, avulásának a dinamikája a folyóiratok kölcsönzésének a tükrében a következő:

1-5 év	6-10 év	11-15 év	16-20 év
61,2%	22,5%	9,3%	3,6%

21-25 év	26 év fölött
1%	2,4%

1. sor: a kölcsönzött folyóiratok kora
2. sor: a kölcsönzések száma az összes kölcsönzés %-ában

Elemzésünk szerint tehát 16,3% túléli a 11 évet, a 16 évet azonban már csak 7%.

Már bevezetőben említettük, hogy a könyvtár kurrens folyóiratainak felhasználására vonatkozóan csak kevés statisztikai adatunk van. Egy hónapon át azonban: 1970. novemberében különleges pontossággal vezettük a kurrens folyóiratok kölcsönzési adatait. Kiderült, hogy a folyó évi folyóiratok kihasználtsága több mint háromszorosa a régiekének. Adataink - a többi hónapra történő következtetéssel - lehetővé teszik, hogy táblázatot készítsünk az egy évnél nem régiebb folyóiratok kölcsönzési adatairól is. Tekintettel azonban arra, hogy novemberben a praesens felhasználás a nyári hónapokhoz viszonyítva nagyobb, a több mint háromszoros felhasználási számot óvatosságból 60-75%-ra redukáltuk. Ezzel az orvosi-biológiai folyóiratok élettartamára és avulására vonatkozóan, könyvtárunk kölcsönzési adatainak tükrében már teljes képet kapunk:

0-1 év	2-5 év	6-10 év	11-15 év
75-60%	24,5- 15,3%	9-5,5%	3,7- 2,3%

16-20 év	21-25 év	26 év fölött
1,4-1%	0,4- 0,3%	1-0,6%

Kitűnik, hogy a 6. évet 9,7-15,5% éli túl, a 11. évet már csak 4,2-6,5% és 16 év fölött már csak 1,9-2,8% számít aktívnak. A szakirodalom az érdeklődés csökkenését már a második évre vonatkozóan megállapítja, az elavulást pedig általában a 10. év utánra teszi. Könyvtárunk folyóiratainak a felhasználása az avulásnak ugyanazt a dinamikáját mutatja, mint ami a legfejlettebb országokban tapasztalható. Feltételezhetően nemcsak az információk mennyiségi növekedése /információrobbanás/ exponenciális, hanem exponenciális az erkölcsi kopás is. Az elavulás dinamikájával függ össze, hogy az Egészségügyi Világszervezet palotájában az újonnan létesített könyvtárnak nem lesz 10 évnél régebbi anyaga.

A folyóiratállomány megfelelő összetétele szempontjából nagy jelentősége van a folyóiratok nyelvek szerinti felhasználásának is.

Az angol, a cseh és a szlovák folyóiratok együttesen az egész folyóiratállomány 46%-át képezik, a kölcsönzésben azonban 71,8%-ot jelentenek. A kihasználási koefficiens 156.

Az orosz, német, francia és egyéb nyelvű folyóiratok az összállomány 54%-át képviselik, a kölcsönzésben csak 28,2%-ot jelentenek. A kihasználási koefficiens 52.

A kölcsönzések száma alapján a nyelvek között az angol hegemoniája egyértelmű. A kölcsönzés végül az orvosok különböző kategóriái szerint is más és más.

A földrajzi helyzet is befolyásolja a kölcsönzéseket:

1. Prága	67,5%	/az összes kölcsönzéshez viszonyítva/
2. Csehszlovákia /Prágán kívül/	18,5%	"
3. Szlovákia	8%	"
4. Morvaország	6%	"

Elemzésünk nem más, mint egy heurisztikus szervezési kísérlet első fázisa. A kísérlet az állománygyarapítás igényes munkájához kíván segítséget nyújtani. A kísérlet a rendelkezésre álló, az adott korlátok között elérhető információs anyag és a jelentkező igények közötti konfliktus megoldását keresi. Tudatában vagyunk annak, hogy elemzésünk sok adatát és sok tényezőt felül kell még vizsgálnunk, egyes megállapításainkat esetleg módosítanunk kell, a nyitott kérdésekre pedig választ kell találnunk.

Az okokat figyelembevevő megoldást abban látjuk, hogy a folyóiratállománynak, mint a leg-

jobban használt információs forrásnak a struktúráját a legjobban használt folyóiratok alapján módosítjuk. A bibliográfiák és az irodalomkeresésre szolgáló egyéb eszközök együttesen alakítják az információs igényeket. Ezért folyóiratállományunkat egybe fogjuk vetni az indexelt, bibliográfiailag feldolgozott folyóiratok jegyzékével; a csehszlovák viszonyokra, a különleges hazai igényekre mindamellet tekintettel leszünk.

Optimális állományt úgy alakíthatunk ki, ha tekintettel vagyunk mindezen a szemponton kívül még arra is, hogy az orvosok különböző kategóriáinak /beállítottság, gyakorlat, tapasztalat, tudományos tevékenység alapján stb./ más és más az igénye.

Még csak egy futó megjegyzés: az egyéni kölcsönzések alapján az a tapasztalatunk, hogy az orvosnők érdeklődése a szakfolyóiratok iránt létszámukkal arányos. 1967-ben a csehszlovákiai orvosok 62%-a volt férfi és 38%-a nő.

Egyéni kölcsönzés a vizsgálat évében 12,750 volt, ebből 7,892, azaz 62% jut a férfiakra és 4,858, azaz 38% a nőkre.

EGYSZERŰ SZAKOZÁSI JAVASLAT

A CSEHSZLOVÁK ORVOSI KÖNYVTÁRAK

SZÁMÁRA

A hálózat működésének kezdetén, amikor szinte még csak szakképzetlen könyvtárosok működtek /az orvosi terminológia ismerete szempontjából pedig szinte mindenki szakképzetlennek számított/, a csehszlovák orvosi könyvtárak hálózati központja az induláshoz egyszerű szakrendszer bevezetésére tett javaslatot. A szakrendszer bevált, a kisebb könyvtárakban vagy a letéti állományok kezelői ma is használják.

Ez az eljárás hasonlít a mi szakozási javaslatunk elterjesztéséhez. A "30-as szakrendszert" a hálózati munka kezdetén ugyanilyen okokból és indokokkal adtuk ki annakidején és az idő ezt a szakrendszert is igazolta.

A csehszlovák hálózati központ 3 könyvtártípus számára más-más szakrendszer bevezetését javasolta. A kis gyűjtemények számára kevésbé részletezőt, majd a nagyobbak számára egyre részletezőbbet egyrészt, másrészt a javaslatok figyelembe veszik a kórház osztályait, csoportjait, illetve azt az orvosi szakágazatot, amelyet képviselnek.

A "legkisebb orvosi könyvtárak" számára ajánlott szakrendszer a következő:

Belbetegségek /alosztályok: gastroenterologia, endokrinológia, hematológia, kardiológia, neurológia, onkológia, pneumológia, reumatológia, fertőzőbetegségek, mérgezések, raktározási betegségek, vérképzőszervek betegségei, felsőlégti betegségek, epe- és májbetegségek, vese- és húgyuti betegségek, mozgásszervi betegségek/⁺

Diagnosztikai és terápiás módszerek

Egészségügyi Szervezés

Gyermekebetegségek /incl. serdülőkori betegségek/

Sebészet

Szülészet-nőgyógyászat

Fogászat

Szakrendszer orvosi középönyvtárak számára:

Ápolástan /egészségügyi középáder művek/

Belbetegségek

Dermatológia, venerológia

Diagnosztika és terápiás módszerek

Egészségügyi szervezés

Farmakológia, farmakognózia, gyógyszerészet

Fertőző betegségek

Fogászat

Fül-, orr-, gégegyógyászat

⁺ az alosztályok csak lehetőséget jelentenek. Lehet, hogy a könyvtárnak ilyen tárgyú könyvei nincsenek is

Gyermekgyógyászat és serdülőkori betegségek
Higiénia, epidemiológia, mikrobiológia
Ideg- és elmegyógyászat
Ortopédia
Patológia
Pneumológia és tuberkulózis
Preklinikai szakok
Sebészet
Szemészet
Szülészeti-nőgyógyászat
Társadalomtudományok

Szakrendszer a 3. típusú kórházak orvosi könyvtárai

/ma ezek az alközpontok/ számára

Allergológia
Anatómia
Anaesthesiologia
Ápolástan /egészségügyi középiskaderek irodalma/
Belbetegségek
Bibliográfiák és tájékoztatási segédeszközök
Biokémia
Biológia /citológia, embriológia, hisztológia/
Dermatológia
Diagnosztikai módszerek és terápia
Egészségügyi szervezés
Elektronika és kibernetika
Elmegyógyászat

Endokrinológia

Farmakológia, farmakognózia, gyógyszerészet

Fertőző betegségek

Fiziológia

Fogászat

Fül-, orr-, gégegyógyászat

Gastroenterologia

Gerontológia

Gyermekgyógyászat és serdülőkori betegségek

Hematológia

Higiénia, epidemiológia

Immunológia

Kardiológia

Laboratóriumi vizsgálómódszerek

Megelőző orvoslás

Munkaegészségügy

Mikrobiológia

Neurológia

Onkológia

Ortopédia

Patológia

Pneumológia

Preklinikai szakok

Radiológia, röntgenológia, nukleáris orvostudomány

Reumatológia

Sebészet

Szemészet

Szótárak, enciklopédiák

Szülészet, nőgyógyászat

Táplálkozástudomány
Társadalomtudományok
Terápiás módszerek
Toxikológia
Tuberkulózis
Urológia

Több könyvtárunk került abba a stádiumba, amikor ez a felosztás már nem elég, finomítani kell. Ehhez a fejlődési fokozathoz is elkészítették a tárgyszavas ajánlást /a fejlődés teljesen azonos volt a miénkkel, mi is kiadtuk tárgyszavas szakozási javaslatunkat 10. számú módszertani utmutatónkban./. A részletes csehszlovák tárgyszavas javaslat szövegét hely hiányában nem közöljük.

Azt hisszük, könyvtárosaink számára nem volt érdektelen a csehszlovák orvosi könyvtári hálózat "induló" szakrendszereinek az ismertetése.

Csak annyit jegyzünk meg, hogy mi az ilyenfajta szakrendszert inkább "tematikus vagy fogalmi" szakrendszernek neveznénk. Tárgyszórendszernek túl nagy fogalmakat sorol fel, viszont az osztályoknak a formai jellemzők /betűrend/ szerinti közlése kizárja a hierarchiát, ami szerintünk a szakrendi katalógusnak alapkövetelménye.

De mindegy, minek nevezték /hiszen terminológiai eltérés van köztünk/, az ajánlott szakrendszerek a gyakorlatban jól beváltak és ez a lényeg.

ÜGYRENDJE

/Chomutov városban/

Chomutov északcsehországi járási központ. 600 ágyas kórháza van, amelyben 47 orvos és egyéb felsőfoku végzettségű dolgozó működik. A könyvtár köteteinek száma 2000. A könyvtár 3 helyiségből áll, tetszetős, modern butorokkal berendezve, folyóíratárló, kölcsönző pult, beépített polcok.

Az ágylétszámot tekintve a salgótarjáni megyei kórház, a Pest megyei Semmelweis kórház, a kalocsai és a szegedi városi kórház a megfelelőjük. Sok más tekintetben a felsorolt kórházak eltérnek Chomutovtól. A tájékoztatói igények tekintetében viszont megyei színvonalról győződünk meg a chomutovi járási kórházban.

A következő közlemény nem a könyvtár munkájának a leírását közli, hanem a könyvtár három évvel ezelőtti /és ma is érvényes/ ügyrendjét. A mi hálózatunkban is több mint öt éve annak, hogy könyvtáraink elkészítették ügyrendjüket. A hasonló méretű kórházak vagy a hasonló kötetszámú orvosi könyvtárak számára talán nem érdektelen, ha a chomutovi járási kórház orvosi könyvtárát ügyrendjének a tükrében mutatjuk be:

Könyvrendelés

Az egyes kórházi osztályok vezetői és a könyvtári tanács javaslatot tesz a megvásárlandó könyvekre. A javaslatokat írásban kell átadniok a könyvtár vezetőjének, aki a címeket behasonlitja a katalógusba. Ha a könyv nincs meg /ill. ha még nem rendelték meg/, a könyvtáros megírja a megrendelést és átadja jóváhagyásra a könyvtári tanácsnak, esetleg erre a célra kijelölt egyik tagjának.

A megrendelés

erre a célra rendszeresített úrlapon történik 3 példányban. 2 példányt a könyvterjesztőnek küldenek meg, 1 példány a "megrendelési napló" mellékleteként a könyvtárban marad.

A megérkezett könyveket a megrendeléssel összehasonlitják és ezen a megérkezést jól láthatóan megjelölik.

A könyvek feldolgozása

- a./ A könyv nyomtatásának ellenőrzése /sajtóhibák, üres oldalak⁺/
- b./ A könyv beírása a leltári naplóba. Bélyegzés a tulajdonbélyegzővel
- c./ A könyv ellátása szakjelzettel. Ezt a műveltet a könyvtári tanács kijelölt tagja végzi el.

⁺ hibás könyvet nem vesznek át, visszaküldik. -
A szerk.

- d./ Katalóguscédula készítése a szakrendi és a betűrendes katalógus számára
- e./ Katalóguscédula készítése a speciális katalógusok számára

Abban az esetben, ha a könyvet egy-egy orvos a maga számára külön kérte, a feldolgozás után egy hétre megkaphatja és azután következik a többi orvos. Egy hétnél tovább azonban új könyvet senki sem tarthat magánál.

A járási tanácshoz tartozó többi egészségügyi intézmény könyvrendelése /központi könyvbeszerzés és nyilvántartás/

a./ A megrendelést a fent leírt módon, a kérdéses intézmény kívánságai alapján, de központi jóváhagyás alapján /azaz a járási kórház könyvtári tanácsának jóváhagyása alapján/ a járási kórházi orvosi könyvtára intézi

b./ A könyv feldolgozása

Leltározás a megrendelő intézmény leltári naplójába, bélyegzés a megrendelő intézmény tulajdonbéli bélyegzőjével, a könyv címének bevezetése a járási kórház könyvtárának gyarapodási jegyzékébe

c./ Katalogizálás

Az alkalmazott szakrend megegyezik a járási kórház szakrendjével. A katalóguscédulák a megrendelő intézménybe és a "központi katalógusba" kerülnek /lelőhely megjelöléssel/

d./ A könyvet az igényelt mennyiségű katalóguscédulával együtt a járási kórház orvosi könyvtára eljuttatja a megrendelő intézményhez.

Könyvkölcsönzés

A könyvkölcsönzés kétrészes kölcsönzőlapon történik. Az egyiket a kölcsönző neve, a másikat a könyv leltári száma szerint kell lerakni. Ha a kölcsönző a könyvet visszahozta, mindkét lapot ki kell keresni. A kölcsönző neve szerintit /nálunk: "személyi lap"/ a kölcsönző visszakapja, a másik lapot nyilvántartási /statisztikai/ célokra el kell tenni.

A könyvtáros havonta egyszer ellenőrzi a kölcsönzési lapokat. Ha valaki a határidőt nem tartotta be, vagy ha a könyvet más olvasó kéri, a könyvtáros a visszaadást megsürgeti.

Előjegyzés

Előzetesen bejelentett igényeket a könyvtáros számontartja. A kölcsönzőlap hátlapjára ráírják az előjegyző nevét és a leltári szám szerinti nyilvántartásba helyezik, a cédulára lovas kerül. Ha a könyvet visszaadták, az előjegyzőt erről kiértéskít és jelentkezésére egy hétig várnak. Ha addig nem jelentkezik, az előjegyzés hatályát veszti.

A kézikönyvtár

anyagát a könyvtáros és az orvostanácsadó együtt állítják össze. A kézikönyvtárba tartoznak: szótárak, enciklopédiák, az un. egészségügyi naptárak, atlaszok stb.

A kézikönyv megrendelése, feldolgozásának módja azonos a többi könyvével. A katalóguscédulán azonban fel kell tüntetni, hogy a kézikönyvtárba tartozó műről van szó.

A folyóiratok

Megrendelés

A könyvtáros minden év 3. negyedévének a végén megkéri az osztályvezetőket, hogy a következő évre vonatkozó folyóiratigényüket jelentsék be. A könyvtáros az igényeket összegezi, esetleg kiegészíti, majd a könyvtári tanács elé terjeszti.

Folyóiratkatalógus

Minden egyes megrendelt folyóiratnak nyilvántartási lapja van, amelyet betürendbe sorolnak. A polcon viszont a folyóiratokat szakok szerint kell tárolni.

Feldolgozás

A beérkezett folyóiratszámot le kell bélyegezni, majd be kell vezetni a nyilvántartási lapra. Ezután 1 hónapra a polcra kerül.

Ha a soronkövetkező folyóiratszám nem érkezik meg, meg kell reklamálni.

Egy hónap múltán a folyóirat a raktárba kerül, ahol betürendbe helyezik el.

Folyóiratkölcsonzés

Az olvasószoba polcain lévő folyóiratok csak helyben olvashatók. A raktárba került folyóiratokat ugyanugy kell kölcsönözni, mint a könyveket.

Tartalomjegyzék szolgálat

Ezt a szolgáltatást az év 4. negyedében kell a hálózati központtól megrendelni. A tartalomjegyzékek ugyanarra a polcrészletre kerülnek, ahová a folyóiratokat rakja a könyvtáros szakok szerint. A tartalomjegyzékek csak helyben tanulmányozhatók. Ha a tartalomjegyzék alapján mikrofilmre vagy fotókópiára van igény, azt írásban kell a könyvtár vezetőjével közölni. Ha a könyvtári tanács a kérést jóváhagyja, a könyvtáros a mikrofilm, illetve fotókópia igénylést a prágai hálózati központba küldi.

Prospektusok

A könyvtár címére küldött prospektusokról nyilvántartás nem készül, a könyvtáros azonban lebélyegzi és az olvasószobában 6 hónapra kiállítja. Ezutánselejtezi. Prospektus csak helyben tanulmányozható.

Könyvtárközi kölcsönzés

Ha olyan könyvre vagy folyóíratra van igény, amely a könyvtárban nincs meg, a könyvtáros lelőhely-jegyzék alapján Csehszlovákia más könyvtárától megkéri. A könyvtárközi kölcsönzés a központ által kiadott "Könyvtártechnikai minimum"-ban leírtak szerint történik.

Könyvtári szolgálat a könyvtáros munkaideje

után

Az orvosok részére heti 2-3 alkalommal a könyvtár 16-18 óráig nyitva tart. Ebben az időben a könyvtárban egy-egy megbízott orvos tartózkodik.

Aláírások:

a könyvtáros
a könyvtári tanács vezetője
a prágai hálózati központi hálózati
felügyelője

A shared cataloging program-mal való együttműködés

Csehszlovákiában

A Library of Congresszel a kapcsolatot a cseh nemzeti könyvtárként szereplő prágai Állami Könyvtár igazgatója vette fel 1965-ben. 1969 óta vannak tényleges kapcsolatban.

Az amerikai könyvtáraktól eltérően a cseh nemzeti könyvtár nem katalóguscédulákat vásárol a Library of Congress-től, hanem természetben kap könyveket és főleg olyan bibliográfiákat, amelyeket prospektusokból kijelöl vagy más forrásból jutott tudomására és megkér. Az Állami Könyvtár cserecsoportjának /külön erre a célra létesített 6 tagu csoport/ előadása szerint a csere a cseh partner számára feltétlenül előnyös, akkor is, ha a kapott dokumentumok értékét pénzre átszámítják.

A csere lebonyolítása:

külön cserél a cseh és külön a szlovák nemzeti könyvtár. Mindegyik beszerzi a kereskedelmi forgalomba kerülő könyveket még mielőtt a könyvesboltokban megjelennének, három példányban címleírást készítenek a művekről /a cseh bibliografizálási szabályok szerint, amelyek nagyon közelállnak a shared cataloging programban megadott szabályokhoz/, majd a műveket a három katalóguscédulával együtt hetente repülőjáraton indítják el Prágából és Bratislavából. A cseh nemzeti könyvtár 6-7

nap alatt készíti el a repülésre kész csomagot, a szlovák partnernek többféle technikai nehézsége van, ezért 2-3 hétbe telik egy-egy csomag elkészítése. A küldemények hetente mennek rendszeresen a Library of Congressbe.

Minden évben meg kell újítani a szerződést.

Mit küld a cseh partner az 1970. évre szóló megegyezés szerint?

1. A teljes könyvtermést, bizonyos kivételekkel. Ezek: muzikáliák, kivéve a zenetörténeti vagy zeneelméleti könyveket; a gyermekirodalom, kivéve a klaszikusokat; a térképek; az idegen nyelvről cseh vagy szlovák nyelvre fordított műveket, kivéve, ha híres szerzőtől van bevezetőjük vagy kommentárjuk. Egyes könyveket, például enciklopédiákat, szótárakat az amerikai partner több példányban is megkér. A példányszámot külön szabályozzák. Tankönyvek egyáltalán nem kerülnek bele a cserébe.
2. Az Acta Universitatis Carolinae minden kiadványsorozatát és egyes, a Library of Congress által kijelölt folyóiratait.
3. A "nem kívánt" könyvek címleírását két-két példányban,
4. A csehszlovák nemzeti bibliográfia minden sorozatát eredetiben, előzőleg /a. gyorsaság kedvéért/ a kefelevonatokat is.

5. A cseh partner a Library of Congress akciójának szabályaitól eltérően, de a L.C. külön kívánságára cseh nyelvű orvosi monográfiákat is küld 3-3 példányos címleirással.

A cseh partner évente kb 2000 könyvet küld ki 3 példányos címleirással. A folyóiratokat külön számítják, de ezeknek a száma lényegesen kisebb.

Mit kap a cseh partner ?

1. Minden olyan, az USA-ban megjelent könyvet, amit kér,
2. Minden hivatalos és egyesületi kiadványt
3. A Library of Congress Book Catalogue-ot

Külön kívánságra megkapták a L.C. katalógus komulációjának 1942-62. évi évfolyamait 150 kötetben. Az a véleményünk, hogy a cseh nemzeti könyvtár számára már ez maga is megéri a cserét. Olyan művek birtokába is jutottak, amelyek egyébként nem kaphatók, így például - többek között - spanyol nyelvészeti enciklopédiákhoz.

A 3. magyarországi országos könyvtárügyi konferencián többször is szó esett az L.C. programról és az a javaslat is elhangzott, hogy alakuljon külön bizottság, amelynek feladata az volna, hogy megvizsgálja Magyarország bekapcsolódásának a feltételeit, rentabilitását, módzatait.

Az orvosi könyvtári hálózat örömmel üdvöznél az akció életrehívását.

Közlemények - Hírek

Az OOKDK Könyvtárosképző Szaktanfolyamának

h í r e k

1971. szeptemberében az OOKDK-ban két évfolyamon - III. és V. féléven - folyt tovább a könyvtárosképzés. Kezdő évfolyamot nem indítottunk.

III. féléven 24 fő a létszám. 1 hallgató nem folytatta tanulmányait. Ezen az évfolyamon továbbra is két csoportban tanulnak a hallgatók.

Az V. féléven 26 növendék folytatta tanulmányait. Két hallgató évki hagyást kért, 1 fő pedig lemorzsolódott.

Az államvizsgák várható időpontja: 1972 március.

x . x . x . x

x . x

Az OOKDK 1972 februárjában 50 órás k i -
e g é s z i t ő t a n f o l y a m o t szer-
vez nem orvosi középfoku könyvtárosi képesítés-
sel rendelkező orvosi szakkönyvtárosok számára.

A képzési idő leteltével azok a hallgatók,
akik az előírt tanulmányi kötelezettségeknek
eleget tettek, olyan végbizonyítványt kapnak,
amely igazolja a tanfolyamon való részvételt,
s az o r v o s i szakkönyvtárosi alapismere-
tek elsajátítását. A bizonyítvány nem jelent
magasabb foku képesítést.

A részvételi díj - a jelentkezők számától
függően - kb 150.-Ft.

X . X . X . X

TÁJÉRTKEZLETET rendezett a Pécsi Orvostudomá-
nyi Egyetem Központi Könyvtára és az Országos
Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ
október 21-22-én Pécsen az orvosi hálózat
könyvtárosai és orvostanácsadói részére. Az ér-
tekezletet dr. Boros Béla, az egyetem rektora
nyitotta meg, majd dr. Székely Sándor - A könyv
nemzetközi évéről tartott előadást. Ezután dr.
Ruzsás Lajosné könyvtárigazgató számolt be a
könyvtár eddigi munkájáról és bemutatta az ujon-
nan átépített könyvtárat. A szakmai program mel-
lett a résztvevők baráti vacsorán és jól sike-
rült tanulmányi kiránduláson vettek részt.
Az elhangzott előadások teljes szövegét követ-
kező számunkban közöljük.

XX

J E L E N S Z Á M U N K C I K K E I N E K
R E F E R Á T U M A I

XX

It is an old endeavour of the Medical Librarian to inform about the foreign medical librarianship and medical information conditions. Obviously, the circumstances of the neighbouring countries should be discussed in the first place. The present copy informs on the medical librarianship of the neighbouring Czechoslovakia, where the library organization and medical library net-work is most similar to that of Hungary. The copy including papers on the librarianship of the neighbouring country has been edited by the centre of Hungarian medical library net-work with the aim to acquaint as much as possible the Hungarian librarians with the work of their Czechoslovakian colleagues. A further aim is that by making acquainted the Czechoslovakian colleagues with the Hungarian medical library organization, a more intensive co-operation of the two net-works should be created at a later time. The co-operation could involve a common investigation of certain problems, such as e.g. information of small but industrialized countries /language difficulties, special area of interest in the field of the research work, claims limited in number but being on a level with great

countries in quality and variety, limited financial possibilities. Participation of smaller countries in the international information exchange. Availability of information on the results of developed countries with isolated language. Utility of world-wide information service in small countries./

Mrs Maria Szepesi reports on the organization, aims, tasks and services of the centre of the Czechoslovakian net-work: Ustav pro Zdravotnickou Dokumentacni a Knihovnickou Sluzbu /Praha 2, Nové Mest, Sokolská 31./.Details of the services of the net-work serve as a basis of comparison. The organization of the Czechoslovakian regional public health system is excellent. Hungarian librarians are particularly interested in the fact that an organizational and methodical department also works in the regional health institute headed by a physician. One of his tasks is to improve the medical information of the region and he is professionally responsible for the work of the medical library of the regional leading hospital. The Czechoslovakian medical library net-work is, similarly to that of Hungary, of multiple stage: centre - subcentre - branch library. In addition there are the medical libraries of the district hospitals that patrizes the libraries of the medical institutes of the district.

Julie Krivinková the supervisor of the Czechoslovakian medical library net-work reports on the

scientific information at the hospitals on the basis of a directive edited by the Minister of Health 1969. According to the directive the library in the leading hospital must be headed by a person of high qualification and the staff must be qualified as well. The information service of the leading hospitals involves basic tasks i.e. it has to provide quick information required by the physicians and also the information not yet required but being of importance in the achievement of a higher level of the health provision.

At the early period of the organization of the network the librarians of the regional hospitals gave technical aid to the branch libraries. For example: in stock-taking, cataloging etc. This is not necessary anymore, so the regional library gives only methodical instructions and directs the work.

Vera Bobrová reports about the work of the Česká Budejovicei regional medical library. Marie Nikodemová on the district hospital of Strakonice and Marie Tupá on the medical library of district hospital of Cesky Krumlov.

In his detailed study including many data, Ivo Milén the leader of the central library of Prag analyses the utilization of periodicals at the central library on the basis of the loans of 1970. He points out that in a small country a significant disproportion between the total amount of periodicals and the part being actually used

occurs if it fails to join the foreign information system. Thus the Czechoslovakian physicians' familiarity with the world medical literature can be considered as fair. In 1970 a total of 1729 different foreign periodicals have been received by the Czechoslovakian medical libraries i.e. 298 less than processed by the Index Medicus. The acquisition of periodicals can not be adjusted mechanically to the Index Medicus. Analysis of the loans in the central library showed that numerous periodicals /mainly German and French/ not figuring in the Index Medicus are also asked for.

In 1970 a total of 1202 different periodicals were lent from the collection. The loan was registered on 23.200 lending forms. The loans prove the adequate utilization of the periodicals. 60-75% of the loans included periodicals of the later years. The distribution according to languages was: 63,1% English, 15,4% German, 8,7% Czech and 5,7% French. From the total of 1202 periodicals 49 journals represented 1/3 of all the loans. In conclusion the structure of the collection of the periodicals has to be modified in accordance with the demands. Nonetheless, no additional periodicals are needed to keep up with information.

The other papers report on the classification used in the Czechoslovakian medical libraries

/for the three categories/, and the working order of the medical library of the district hospital of Chomutov, Finally the Czechoslovakian relation with the shared cataloging program has been reviewed.

Журнал "Orvosi Könyvtáros" уже давно стремится информировать читателей о состоянии зарубежного медицинского библиотечного дела и информационной службы. Вполне понятно, что прежде всего рассматривает условия соседних стран. Данный номер журнала информирует о медицинских библиотеках Чехословакии, библиотечная организация и сеть медицинских библиотек которого ближе всего к таковым в Венгрии. Изданием номера о деле медицинских библиотек соседней страны венгерский центр медицинских библиотек преследует цель ознакомить как можно лучше отечественных библиотекарей с деятельностью чехословацких коллег и способствовать значительно более интенсивному взаимодействию между двумя сетями в более позднем периоде, после того, как чехословацкие коллеги также ознакомились с венгерской организацией медицинских библиотек. Предполагается, что осуществимо совместное изучение отдельных проблем в рамках взаимодействия. Такими

проблемами могут быть следующие: проблемы информации в малых, но индустриализованных странах /язычные трудности, специальный интерес в исследованиях/. Количественно ограниченные, но качественно и по разнообразности достигающие уровня больших стран потребности, ограниченные материальные средства, и т.п. Участие малых стран в международном обмене информацией. Проблемы, связанные с доставкой документов. Доступность информации о достижениях малых или развитых, но пользующих редким языком стран. Использование документационных обслуживаний мирового масштаба в малой стране.

Мария Сепеши Бенда излагает организацию, цели, задачи, обслуживания центра сети, института Ústav pro Zdravotnickou Dokumentační a Knihovnickou Službu /Praha 2, Nové Město, Sokolská 31./. Подробный анализ работы сети служит также целям сопоставления. Организация областной медицинской организации Чехословакии является

образцовой. Для венгерских библиотекарей-организаторов особенно интересно, что в областном медицинском институте функционирует также организационно-методический отдел, во главе с ведущим врачом, одним из задач которого является усовершенствование медицинской информации области, официально ответствен за работу медицинской библиотеки ведущей областной больницы.

Сеть медицинских библиотек, как и в Венгрии, в Чехословакии также имеет многоэтапную структуру, а именно: центр → подцентр → подчиненная библиотека, но у них существует также промежуточное звено: медицинская библиотека уездных больниц, которая патронирует библиотеки медицинских учреждений уезда.

Julie Krivinková, инспектор чехословацкой сети медицинских библиотек, дает сообщение о научно-информационной активности больниц в свете указания министра здравоохранения, изданного в 1968 году.

Согласно этому указанию библиотеками ведущих больниц может руководить лишь библиотечарь высшей квалификации, подчиненные библиотекари также должны иметь спецквалификацию. Научно-информационная служба ведущих больниц исходит из основных задач, т.е. обеспечения быстрой информации врачам, обращающимся к библиотеке, кроме того быть способной дать такие информации, которые, правда, не требовались, но необходимы для выполнения задач материнского учреждения, для достижения высшего уровня медицинской помощи.

В начальной стадии организации сети библиотекари областных больниц оказали также техническую помощь подчиненным библиотекам, например по инвентаризации, каталогизации, и т.п. В настоящее время в этом уже нет необходимости, областная библиотека дает методические советы и руководит библиотеками.

Věra Bobrová дает обзор о деятельности областной медицинской библиотеки, Marie Nikodemová о работе уездной библиотеки в Strakonice, Marie Turá о работе медицинской библиотеки уездной больницы Česka Krumlov.

Ivo Milén, заведующий центральной библиотекой в Праге, в своем подробном сообщении с многочисленными цифровыми данными анализирует степень эксплуатации журналов центральной библиотеки Чехословакии на основании абонементов за 1970 г. Устанавливает, что в малой стране наступает характерная непропорциональность между полным фондом журналов и частью фактической эксплуатации, если не включается в международную информационную систему. Исходя из этого выявляется, что информированность чехословацких врачей о медико-биологической литературе мира удовлетворительна. В чехословацкие медицинские библиотеки в 1970 году поступило 1729 девизных журналов, т.е. на 298

меньше чем число журналов, разработанных в Index Medicus . Конечно, увеличение журнального фонда не может механически приспособлять к Index Medicus . При анализе абонементов библиотеки обнаружили, что имеются требования к ряду таких /прежде всего немецких и французских/ журналов, которые не разработаны в Index Medicus .

В течение 1970 г. из журнального фонда библиотеки выдали 1202 разного журнала. Абонементы зарегистрированы на 23.200 карточках для абонементов, последние были анализированы. Абонементы доказывают хорошую эксплуатацию журнального фонда. В 60-75 % абонементы касались журналов, опубликованных за последний год; 63,1 % английского, 15,4 % немецкого, 8,7 % чешского, 5,7 % французского языка. Среди журналов 49 составляли 1/3 часть всех абонементов. Выводы: структуру журнального фонда необходимо модифицировать на основании чаще использованных журналов, однако

в интересе хорошей информированности не требуется доставить гораздо больше первичных журналов.

Дальнейшие сообщения занимаются систематическими каталогами, применяемыми в чехословацких медицинских библиотеках /для 3 библиотечных категории/, системой работы в медицинской библиотеке уездной больницы Chomutov , а также чехословацкого отношения к программе "shared cataloging".

Jelen számunk elkészülte után Iyo Milén:

" Az információk igénybevétele az egészségügyben. A primer dokumentum-állomány optimális összetétele".c.51.oldalon elkezdődő cikkének alábbi módosítását kérte:

Az 55. oldal 1. sorában kezdődő mondat a következőképpen módosul: Az Index Medicus 2241 folyóiratot dolgoz fel 1970-ben beleértve 265, szocialista országban megjelenő orvosi-biológiai folyóiratot. Az Excerpta Medica 3324 periodikát referál,.....

Az 55. oldal 19. sorában kezdődő bekezdés módosítása: 1968-ban és 1969-ben Csehszlovakiába 1729 különböző devizaigényes folyóirat futott be. Ha az Index Medicus által feldolgozott 2241 folyóiratból levonjuk a 265, szocialista országból származó, általuk feldolgozott folyóiratot, akkor ez a világirodalmi bibliográfia 1976 ... Ha csak a számokat nézzük, akkor kiderül, hogy az Index Medicusszal összehasonlítva nálunk csak 247 folyóirattal van kevesebb.

A 60. oldal 10. sora helyett: 1967-ben ez a munkahely 101 különböző folyóirat iránti 116 egyéni kérést regisztrált.

